

SBÍRKA SOUDNÍCH ROZHODNUTÍ A STANOVISEK

VÝBĚR Z ROZHODNUTÍ

Evropského soudu
pro lidská práva
ve Strasbourgu

OBSAH:	Rozsudek Evropského soudu o stížnosti č. 13427/87 ve věci Řecké Rafinérie Stran a Stratis Andreadis versus Řecko	2
	Rozsudek Evropského soudu o stížnosti č. 14570/89 ve věci Procola versus Lucembursko	19
	Rozsudek Evropského soudu o stížnosti č. 15523/89 ve věci Schmutz versus Rakousko	27
	Rozsudek Evropského soudu o stížnosti č. 18711/91 ve věci Boner versus Spojené království	34
	Právní slovník evropské ochrany lidských práv	41

ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

9. prosince 1994

VĚC ŘECKÉ RAFINÉRIE STRAN A STRATIS ANDREADIS

(Rozsudek ve věci Řecké Rafinérie Stran a Stratis Andreadis versus Řecko)

Evropský soud pro lidská práva, zasedající v souladu s článkem 43 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a příslušných ustanovení Jednacího řádu A jako Senát, který tvořili soudci: R. Rysdal, předseda, B. Walsh, R. Macdonald, C. Russo, N. Valticos, S. K. Martens, R. Pekkanen, F. Bigi, L. Wildhaber, jakož i H. Petzold, úřadující tajemník Soudu, po neveřejném poradě, která se konala ve dnech 22. dubna a 21. listopadu 1994, vynáší následující rozsudek, který byl přijat posledně uvedeného dne:

POSTUP

1. Případ byl Soudu postoupen Evropskou komisí pro lidská práva (dále jen „Komise“) dne 12. července 1993, a to v rámci tříměsíční lhůty stanovené článkem 32 odst. 1 a článkem 47 Úmluvy. Tomu předcházelo podání stížnosti (č. 13427/87) proti Řecké republice, předložené Komisi podle článku 25 řeckou soukromou společností s ručením omezeným Řecké Rafinérie Stran a jejím jediným společníkem, panem Stratisem Andreadisem, dne 20. listopadu 1987. Posledně jmenovaný stěžovatel zemřel v roce 1989 a jeho syn a dědic, pan Petros Andreadis, vyjádřil přání pokračovat v řízení o výše uvedené stížnosti. Žádost Komise se opírala o články 44 a 48, jakož i o prohlášení, jímž Řecko uznalo obligatorní jurisdikci Soudu (článek 46). Účelem stížnosti bylo docílit rozhodnutí o tom, zda skutkový děj případu zakládá porušení závazků žalovaného státu podle článku 6 Úmluvy a podle článku 1 Protokolu č. 1.

2. V odpovědi na dotaz učiněný podle ust. 33 § 3 (d) Jednacího řádu A stěžovatelé prohlásili, že si přejí zúčastnit se řízení, a jmenovali právního zástupce, který je bude zastupovat (ust. 30).

3. Do ustaveného Senátu byl z moci úřední jmenován pan N. Valticos, zvolený soudce řecké národnosti (článek 43 Úmluvy), a pan R. Ryssdal, předseda Soudu (ust. 21 § 3 /b/). Dne 25. srpna 1993 předseda Soudu za přítomnosti tajemníka Soudu vylosoval jména ostatních sedmi členů, a to pánů B. Walshe, R. Macdonalda, C. Russa, S. K. Martense, R. Pekkanena, F. Bigiho a L. Wildhabera (článek 43 in fine Úmluvy a ust. 21 § 4).

4. Jako předseda Senátu (ust. 21 § 5) pan Ryssdal prostřednictvím tajemníka Soudu konzultoval se zástupcem řecké vlády (dále jen „Vláda“), s právním zástupcem stěžovatele a s delegátem Komise postup řízení (ust. 37 § 1 a 38). Na základě následně vydaného nařízení tajemník Soudu obdržel zápis Vlády ze dne 13. ledna 1994 a zápis stěžovatele ze dne 19. ledna. Dne 21. února informoval sekretář Komise tajemníka Soudu, že její delegát přednese své připomínky při ústním jednání.

5. V souladu s rozhodnutím předsedy Soudu se veřejné ústní jednání konalo v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 19. dubna 1994. Soud předtím uskutečnil přípravné řízení. K Soudu se dostavili:

(a) za Vládu pan P. Georgakopoulos, státní poradce, státní rada pro právní záležitosti, delegovaný zástupce Vlády; paní K. Grigoriou, právní asistentka, státní rada pro právní záležitosti, právní zástupce;

(b) za Komisi pan C. L. Rozakis, delegát;

(c) za stěžovatele pan M. Beloff, QC, právní zástupce; pan P. Martyr, solicitor, poradce; sl. T. Foster, solicitor, poradce; pan K. D. Kerameus, profesor práva na universitě v Aténách, poradce.

Soud vyslechl prohlášení pana Georgakopoulose, pana Rozakise a pana Beloffa, jakož i jejich odpovědi k jeho dotazům.

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

I. Okolnosti případu

6. Společnost Řecké Rafinérie Stran (dále jen „Stran“) je toho času společností v likvidaci. Její zaregistrovaná adresa je v Aténách a pan Stratis Andreadis byl jejím jediným společníkem.

A. Geneze případu

7. V souladu s podmínkami zakotvenými ve smlouvě uzavřené dne 22. července 1972 s řeckým státem, kterému v relevantním období vládla vojenská junta, se pan Andreadis zavázal vystavět rafinérii surové ropy v regionu Megara poblíž Atén. Rafinérie měla být vystavěna za odhadované náklady ve výši 76 000 000 USD, a to společností Stran, která měla být teprve založena a jejímž výlučným majitelem měl být druhý stěžovatel. Veškerá jeho práva a závazky měly být automaticky převedeny na zmíněnou společnost k okamžiku jejího založení. Vláda ratifikovala zmíněnou smlouvu zákonným dekretem č. 1211/1972, uveřejněným v Úředním věstníku dne 26. července 1972. Podle článku 21 smlouvy se stát zavázal, že nejpozději do 31. prosince 1972 zakoupí v Megaře pozemek vhodný pro výstavbu rafinérie. Dne 27. července 1972 zmocnil stát pana Andreadise královským dekretem (č. 450), vydaným na základě zákonného dekretu č. 2687/1953, o investicích a ochraně zahraničních kapitálových fondů, k importu 58 milionů USD za účelem financování projektu.

8. Projekt se však začal opožďovat, protože stát svůj závazek nesplnil. Dne 28. listopadu 1973 oznámili ministři průmyslu a zemědělství na tiskové konferenci v Megaře rozhodnutí Vlády navrátit majitelům půdu, která již byla vyvlastněna v souladu s článkem 21 smlouvy. Následujícího dne zakázala policie v Megaře další pokračování prací. V prosinci 1973 protestoval Stran u příslušných orgánů a domáhal se povolení k pokračování prací. Dne 27. února 1974 Stran dokonce mimosoudní cestou vyzval stát, aby potvrdil koupí zmíněného pozemku, avšak stát odmítl revokovat policejní zákaz dalšího pokračování prací.

9. Po obnovení demokracie zaujala Vláda stanovisko, že smlouva a Dekret č. 450 byly přijaty ke škodě národního hospodářství; Vláda se přitom odvolala na článek 2 § 5 zákona č. 141/1975, o zrušení preferenčních kontraktů (kharistikés symvasséis) uzavřených v období vojenského režimu (1967 – 74). Tento zákon, který byl vydán na základě zvláštního zmocnění podle Ústavy z roku 1975 (článek 107 – viz níže odstavec 24), měl vyšší právní sílu. Stěžovatelé neodpověděli na návrh, který jim předložil ministr pro koordinaci dne 19. listopadu 1975; v tomto návrhu byli stěžovatelé vyzváni, aby vstoupili do jednání o revizi ukončení platnosti smlouvy. V důsledku toho pak vládní výbor pro ekonomiku ukončil platnost smlouvy dne 14. října 1977. Stěžovatelé proti tomuto rozhodnutí nepodali žádný soudní protest.

B. Jednání před soudem první instance v Aténách

10. Ještě před ukončením platnosti smlouvy vynaložil Stran určité náklady v souvislosti s projektem. Uzavřel smlouvy na dodávky zboží a služeb se zahraničními a řeckými firmami a přijal půjčky. V důsledku toho došlo ke sporu mezi Stran a státem. Dne 10. listopadu 1978 podal Stran žalobu (anagoristikí-agogi) u soudu první instance v Aténách, v níž požadoval, aby mu stát vyplatil náhradu škody ve výši 251 113 978 drachem, 22 799 782 USD a 877 466 francouzských franků. V žalobě uvedl, že stát porušil své závazky v době platnosti smlouvy, zejména tím, že počínaje dnem 27. listopadu 1973 zakázal pokračovat v pracích na výstavbě rafinérie v Megaře a od 9. února 1974 nepřijal žádná opatření k vyvlastnění pozemku za účelem stavby. Stran dále požadoval vrácení šeku na 240 milionů drachem, který uložil u ministerstva pro národní hospodářství jako záruku řádného splnění smlouvy; kromě toho Stran požadoval vrácení provize a kolkovného, jež byla zaplacená u Komerční banky Řecka. Oproti tomu stát napadl jurisdikci soudu. Namítl, že spor by měl být postoupen arbitráži v souladu s článkem 27 smlouvy, jejíž relevantní odstavce zněly: „I. Každý rozpor, spor nebo nesoulad, k němuž dojde mezi státem a koncesionářem ohledně provádění této dohody a vztahující se k výkladu jejích termínů a podmínek, jakož i rozsahu práv a závazků z ní vyplývajících, bude řešen výlučně arbitrážním tribunálem, skládajícím se ze tří arbitřů, a to v souladu s níže uvedeným postupem, přičemž se nebude požadovat jiná arbitrážní dohoda... 9. Arbitrážní nález bude definitivní, konečný a neodvolatelný a bude exekutivním titulem nevy-

žadujícím další žalobu na výkon rozhodnutí či jiné formality. Tento nálezn nebude možné napadnout žádnými řádnými ani mimořádnými opravnými prostředky a nebude možné, aby jej zrušil nebo suspendoval obecný soud. Strana, která nesplní podmínky arbitrážního nálezů, bude povinna nahradit veškerou škodu (damnum emergens nebo lucrum cessans) způsobenou druhé smluvní straně.“

11. Ve svém předběžném rozhodnutí (č. 13910/1979) ze dne 29. září 1979 zamítl soud první instance v Aténách hlavní námitky státu. Konstatoval, že se arbitrážní doložka týkala pouze řešení sporů vznikajících při plnění smlouvy, a nikoli neplnění závazků vyplývajících ze smlouvy některou ze stran. Dále pak soud konstatoval, že vládní výbor pro ekonomiku ukončil platnost smlouvy jako celku (viz výše uvedený odstavec 9), čímž současně anuloval arbitrážní doložku, která neměla autonomní povahu. Soud kromě toho zamítl argument státu, že dvě následující podmínky zakotvené ve smlouvě, a to uložení šeku jako záruky a splátka druhé části minimálního kapitálu, nebyly splněny. Na závěr soud nařídil doplnit vyšetřování, včetně výslechu pěti svědků, aby se mohl vyslovit k existenci a rozsahu škody, o kterou se soudila společnost Stran.

C. Jednání před arbitrážním orgánem

12. Dne 12. června 1980 podal stát arbitrážní žalobu a určil arbitra. Stát požádal arbitrážní tribunál, aby stanovil, že všechny žaloby na náhradu škody proti řeckému státu, podané společností Stran u soudu první instance v Aténách (viz výše uvedený odstavec 10), postrádají právní základ. Ve svém stanovisku ze dne 28. června 1980 společnost Stran – která určila svým arbitrem profesora práva na universitě v Aténách – především tvrdila, že arbitrážní tribunál postrádá pravomoc, a požadovala, aby arbitrážní řízení bylo pozastaveno do doby, než bude ukončeno řízení zahájené dne 10. listopadu 1978; alternativně a se záměrem zamítnout námitky státu co do jejich podstaty odkázala arbitry na svou žalobu podanou před soudem první instance v Aténách.

13. Arbitrážní tribunál byl ustaven dne 3. července 1980; jeho předseda byl určen dohodou mezi oběma zbývajícímí arbitry (článek 27 § 3 smlouvy). Arbitrážní tribunál vynesl svůj nálezn dne 27. února 1984. Konstatoval, že jeho pravomoc je podle jeho názoru dána tím, že spory vyplývající z totální nemožnosti plnit smlouvu podléhají rovněž arbitrážnímu řízení, které není omezeno pouze na spory vyplývající z neplnění dílčích ustanovení, jak tvrdil stát. Arbitrážní doložka zakotvená v článku 27 (viz výše uvedený odstavec 10) je natolik obecná a jasná, že vylučuje takové rozlišení. Pokud jde o meritum věci, arbitrážní tribunál vycházel z důkazů předložených stranami před soudem první instance v Aténách dne 10. listopadu 1978 (viz výše uvedený odstavec 10). Arbitrážní tribunál konstatoval, že odpovědnost za škodu, kterou utrpěla společnost Stran, lze rozdělit takto: 70 % odpovědnosti ponese stát a 30 % společnost. Společnost Stran zahájila práce na pozemku, který byl předmětem napadeného nařízení o vyvlastnění, aniž by nejdříve obdržela nezbytné stavební povolení. Proto arbitrážní tribunál shledal žalobu společnosti Stran za důvodnou co do výše nepřesahující částku 116 273 442 drachem, 16 054 165 USD a 616 627 francouzských franků. Dále úrok ve výši 6 %, a to od 10. listopadu 1978; tento odkaz na úroky se v operativní části rozhodnutí nenachází. Na závěr pak stanovil, že stát protiprávně zadržuje šek uložený jako záruka (viz výše uvedený odstavec 10).

14. Dne 24. července 1984 požádala žalující společnost soud první instance v Aténách, aby požádal stát o vrácení záruky. Soud však pozastavil řízení do doby, než bude ukončeno řízení zahájené dne 10. listopadu 1978 (viz výše uvedený odstavec 10).

D. Odvolání proti arbitrážnímu nálezů z 27. února 1984

1. Před soudem první instance v Aténách

15. Dne 2. května 1984 požádal stát soud první instance v Aténách, aby zrušil arbitrážní nálezn ze dne 27. února 1984. Argumentoval tím, že arbitrážní tribunál nebyl oprávněn zabývat se sporem vyplývajícím z uvedené smlouvy a ani finančními nároky společnosti Stran, uplatňovanými proti státu. Kromě toho stát tvrdil, že smluvní strany

zamýšlely omezit pravomoc arbitrážního tribunálu na spory ohledně provádění a výkladu smluvních ustanovení, jakož i na rozsah práv a povinností z nich vyplývajících; jeho pravomoc nebylo tudíž možné rozšířit na spory týkající se absolutního nesplnění smlouvy. Z toho vyplývá, že daný spor lze řešit jen před obecnými civilními soudy, jak již ostatně předtím uznal soud první instance v Aténách ve svém rozsudku č. 13910/1979. Podpůrně stát namítal, že nedostatek pravomoci byl potvrzen tím, že nároky společnosti Stran proti němu uplatňované byly podány opožděně, a to poté, když platnost smlouvy byla ukončena. Na závěr svého podání stát zdůraznil deklaratorní povahu žaloby podané společností Stran dne 10. listopadu 1978 (viz výše odstavec 10).

16. Rozsudkem (č. 5526/1985) z 21. dubna 1995 zamítl aténský soud námítky státu s odůvodněním, že rozhodnutí o ukončení platnosti smlouvy neučinilo neplatnou arbitrážní doložku. Tato doložka zůstala účinnou, pokud jde o spory vzniklé v době platnosti smlouvy.

17. Dne 19. prosince 1986 vzala žalující společnost zpět svou první žalobu podanou u aténskému soudu první instance (viz výše odstavec 9), nikoli však žalobu na vrácení šeku uloženého jako záruka (viz výše odstavec 14). Když byla tato žaloba projednávána před aténským soudem první instance dne 6. února 1987, stát oponoval, s odvoláním na článek 294 občanského soudního řádu (Code of Civil Procedure) zpětvzetí první žaloby. Tvrdil, že druhá žaloba by měla za následek nepříznivý výsledek pro společnost Stran a že stát má tudíž legitimní zájem na konečném rozhodnutí. Soud však znovu řízení odročil (rozhodnutím č. 2877/1987) s ohledem na odvolání proti právnímu hodnocení, o němž stále nebylo rozhodnuto.

2. Před odvolacím soudem v Aténách

18. Rozsudkem (č. 9336/1986) ze dne 4. listopadu 1986 potvrdil odvolací soud v Aténách rozsudek ze dne 21. dubna 1985, přičemž své rozhodnutí opřel o stejné důvody. Soud inter alia rozhodl takto: „V moderní řecké legislativě převládá princip autonomie arbitrážní doložky ve vztahu ke smlouvě. Ukončení platnosti smlouvy, ať z jakéhokoli důvodu, nemá za následek ukončení pravomoci arbitrážních soudů jmenovaných za účelem projednání sporů, jež vyvstaly v době platnosti smlouvy... Rozhodnutí vládního výboru pro ekonomiku neznámá anulování arbitrážních doložek zakotvených v článku 27 smlouvy a nebrání tudíž arbitrážním v tom, aby posoudili předmět sporu.“

3. Před kasačním soudem

19. Dne 15. prosince 1986 se stát odvolal ke kasačnímu soudu. Jednání bylo původně stanoveno na 4. květen 1987, tohoto dne bylo však odročeno na 1. červen 1987 na žádost státu, odůvodněnou tím, že návrh zákona týkajícího se daného případu je projednáván v parlamentu. V odpovědi na otázku položenou Evropským soudem při jednání dne 19. dubna 1994 zástupce stěžující si společnosti uvedl, že soudce – zpravodaj kasačního soudu zaslal stranám své stanovisko, které bylo příznivé pro argumenty stěžovatele, před 4. květnem, což vláda nepopírala.

20. Dne 22. května 1987 přijal parlament zákon č. 1701/1987 o „povinné účasti státu v soukromých podnicích ... a odkupu akcií“, který vstoupil v platnost po svém uveřejnění v Úředním věstníku dne 25. května 1987. Tento zákon zásadně upravoval renegociaci koncese na průzkum a těžbu ropy a přírodního plynu v oblasti Thráckého moře. Článek 12 zákona však zněl následovně: „1. Autentický význam ustanovení článku 2 § 1 zákona č. 141/1975 ohledně ukončení platnosti smluv uzavřených v období od 21. dubna 1967 do 24. července 1974 je ten, že po ukončení platnosti těchto smluv všechny jejich termíny, podmínky a doložky, včetně arbitrážní doložky, ipso iure pozbyvají platnosti, takže arbitrážní tribunál ztrácí svou pravomoc. 2. Arbitrážní nálezy, na něž se vztahuje odstavec 1, pozbyvají platnosti a vynutitelnosti. 3. Všechny základní nebo pomocné žaloby proti řeckému státu, vyjádřené v cizí či místní měně, podané na základě smluv uzavřených v období od 21. dubna 1967 do 24. července 1974, ratifikované zákonem a pozbyvší platnosti zákonem č. 141/1975, se prohlašují za promlčené. 4. Všechna soudní řízení na jakékoli úrovni, jež nebyla uzavřena ke dni vstupu tohoto zákona v platnost, ohledně žalob ve smyslu předchozího odstavce, se anulují.“

21. Dne 10. července 1987, po vyslechnutí stanoviska soudce – zpravodaje, který požadoval, aby odvolání bylo zamítnuto, vynesl první senát kasačního soudu svůj rozsudek (č. 1387/1987). Soud konstatoval, že článek 12 je protiústavní z následujících důvodů: „... Článek 107 Ústavy dává zákonu č. 141/1975 nejen vyšší právní sílu, ale též zakazuje, aby byl následně měněn nebo doplňován, nebo aby byl dokonce autoritativně vykládán formou řádného zákona. Účelem této vyšší právní síly, stejně jako článku Ústavy, požadujícího, aby jediný zákon byl vydán jednou provždy do tří měsíců po vstupu Ústavy v platnost, bylo zajistit legislativní stabilitu a mezinárodní důvěru v investice v Řecku. Tento názor se opírá o jediný možný význam, který lze přisoudit výrazu «jediný zákon vydaný jednou provždy», jakož i o flexibilitu, na jejímž základě by bylo možné toto ustanovení měnit, doplňovat nebo interpretovat. Z toho vyplývá, že ... ustanovení článku 12 zákona č. 1701/1987, které podává závazný výklad, jakož i možnost změn a doplňků článku 2 § 1 zák. č. 141/1975, a které vstoupilo v platnost po uplynutí lhůty stanovené v článku 107 § 2 Ústavy, je v rozporu s Ústavou. Podle ustanovení článku 93 § 4 Ústavy je soud povinen tento článek neaplikovat. Senát odmítá použít protiústavní ustanovení a na základě článku 563 § 2 zákona o civilním řízení soudním konstatuje, že je povinen postoupit daný případ plénu kasačního soudu...“

22. Jednání pléna kasačního soudu bylo zahájeno dne 19. listopadu 1987, avšak v důsledku úmrtí jednoho z jeho členů požádala společnost Stran o nové jednání, které se uskutečnilo dne 25. února 1988. Kasační soud vynesl svůj rozsudek (č. 4/1989) dne 16. března 1989. V rozsudku se inter alia uvádělo: „... (Ústava) předvídá vyhlášení «jediného zákona vydaného jednou provždy», který má podle definice nejvyšší právní sílu v tom smyslu, že nemůže být doplňován ani měněn obyčejnými zákony. ... Nicméně zákaz doplňování či změn obsahu (takových) zákonů neznamená, že nesmějí být nikdy interpretovány. Skutečnost, že (takové zákony) jsou sui generis, což jim dává přednost před obyčejnými zákony, nebrání jejich interpretaci, pokud to vyžadují okolnosti. Účelem takové interpretace není měnit podstatu interpretovaného zákona, nýbrž objasnit jeho původní význam a řešit spory, které vyvstaly v souvislosti s jeho aplikací, nebo které mohou vyvstat v budoucnosti. (Potřeba takové interpretace) bude v poslední instanci určena soudem, který bude muset stanovit, zda smysl interpretovaného zákona skutečně vyvolal pochybnosti opravňující k intervenci zákonodárce... Proto interpretace zákona č. 141/1975 není v rozporu s Ústavou pouze na základě skutečnosti, že se jedná o zákon vyšší právní síly. Musí být rovněž na jedné straně stanoveno, zda byla interpretace nutná v daném (specifickém) případě, a na straně druhé je třeba stanovit, zda neinterpretativní ustanovení tohoto zákona, která mají význam pro řešení daného případu, jsou v rozporu s Ústavou... Znění (článku 2 § 5 zákona č. 141/1975) je nejasné a zakládá pochybnosti o tom, zda arbitrážní doložka přežívá po ukončení platnosti smlouvy... jakož i ohledně pravomoci arbitrážního orgánu. V daném případě pochybnosti vznikly nejprve v průběhu řízení zahájeného (stěžovateli) před obecnými civilními soudy, a poté – po předchozím rozhodnutí aténského soudu první instance – když bylo toto řízení přerušeno a byla povolána arbitráž, kde byly předloženy argumenty diametrálně odlišné... Nezávisle na těchto pochybnostech zůstává hlavním problémem přijetí nebo odmítnutí principu autonomního charakteru arbitrážní doložky a jejího rozsahu. Po dlouhou dobu byl tento problém předmětem značně rozdílných názorů v mezinárodní judikatuře a mezi právními teoretiky. V některých zemích převažuje princip přežití doložky, aby bylo možné řešit spory vzniklé před ukončením platnosti smlouvy... V jiných zemích panuje názor, že ukončení platnosti smlouvy má za následek anulování (arbitrážní) doložky, a tudíž postoupení všech sporů obecným soudům. V jiných zemích se přijímá názor, že autonomní charakter arbitrážní doložky má vztah pouze k některým typům sporů. Proto bylo nezbytné přistoupit k interpretaci zákona č. 141/1975 a tato interpretace vyřešila problém v řeckém státě ve prospěch anulování arbitrážních doložek ... a oddělit pravomoci arbitrážnímu orgánu. Skutečnost, že k intervenci zákonodárce došlo ... pět dní před jednáním prvního senátu tohoto soudu a po předchozím odročení, neznamená, že nebyla nutná, a nestaví ji do protikladu k článku 26 § § 1 a 3 a k článkům 77 a 87 Ústavy. Daný spor umožnil řešit problém, který již předtím vyvstal. Proto nelze činit závěr, že podáním interpretace v tomto případě zákonodárce zasáhl do pravomoci obecných soudů a uzurpoval si tuto pravomoc. Z toho vyplývá, na rozdíl od nálezu prvního senátu, že článek 12 § 1 zákona č. 1701/1987 neznamená porušení Ústavy...“ Kasační soud dospěl k názoru, že odstavec 2 článku 12 není protiústavní, protože v podstatě doplňuje odstavec 1 a má za cíl zbavit účinnosti všechny arbitrážní nálezy, které byly vydány po ukončení platnosti smluv a které by nebyly vydány, kdyby byl význam zákona č. 141/1975 vyjasněn včas. Kromě toho soud odmítl posuzovat ústavnost odstavce 3, neboť konstatoval, že nemá dopad na jím projednávaný případ. Závěrem (ka-

sační) soud konstatoval, že přijetí odstavce 4 krátce před jednáním mělo za cíl odejmout soudům možnost rozhodnout o platnosti napadeného nálezu. Toto ustanovení tudíž porušilo princip dělby moci.

23. Kasační soud postoupil případ prvnímu senátu, který zrušil dne 11. dubna 1990 rozsudek odvolacího soudu ze dne 4. listopadu 1986 (viz výše odstavec 18) a prohlásil neplatným arbitrážní nález ze dne 27. února 1984 (viz výše odstavec 13).

II. Relevantní vnitrostátní právo

A. Ústava

24. V daném případě jsou relevantní následující ustanovení Ústavy z roku 1975:

Článek 77

1. Autentická interpretace zákonů přísluší moci zákonodárné.
2. Zákon, který není skutečně interpretativní, vstoupí v platnost až po svém uveřejnění.

Článek 93 § 4

Soudy jsou povinny neaplikovat zákony, jejichž obsah odporuje Ústavě.

Článek 107

1. Zákony vyšší právní síly vydané před 21. dubnem 1967 ohledně ochrany zahraničního kapitálu si ponechají tuto právní sílu a budou se rovněž vztahovat na kapitál importovaný po tomto dni.

2. Jediný zákon, jenž bude vydán jednou provždy do tří měsíců ode dne vstupu v platnost této Ústavy, upraví podmínky a postup pro ukončení revize preferenčních správních smluv nebo opatření sjednaných nebo vyhlášených v období od 21. dubna 1967 do 23. července 1974 na základě zákonného dekretu č. 2687/1953, pokud se takové smlouvy nebo opatření vztahují na investice zahraničního kapitálu ...

Podle právních teoretiků odkaz v článku 107 Ústavy na zákonný dekret č. 2687/1953 – který inter alia stanoví, že arbitráž je jediným prostředkem pro řešení sporů ohledně zahraničních investic – svěřuje arbitráži ústavní status (viz Úvod do řeckého práva, vydaný nakladatelstvím K. D. Kerameus a P. J. Kozyris, Deventer/Atény, Kluwer/Sakkoulas, 1988, str. 263).

B. Zákon o civilním řízení (soudním)

25. Zákon o civilním řízení (soudním) stanoví, inter alia, následující:

Článek 294

Žalobce může vzít žalobu zpět bez souhlasu žalovaného před tím, než žalobce předloží své námítky k meritu věci. Žalobce tak nemůže učinit později, jestliže žalovaný vznese námítky proti tomuto zpětvzetí s odůvodněním, že má legitimní zájem na tom, aby řízení bylo uzavřeno konečným rozsudkem.

Článek 295 § 1

Zpětvzetí žaloby má za následek, že se na žalobu hledí, jako by nikdy nebyla podána ...

Oddíl VII zákona o civilním řízení (soudním) upravuje ve svých článcích 867 – 903 arbitrážní řízení. Ustanovení vztahující se k danému případu jsou následující:

Článek 893 § 2

Arbitr, ... pokud nestanoví jinak arbitrážní doložka, zaregistruje originál arbitrážního nálezu v rejstříku soudu první instance, pod jehož jurisdikcí bylo rozhodnutí vydáno ...

Článek 895

1. Proti arbitrážnímu nálezu se nepřípouštějí řádné opravné prostředky.
2. Arbitrážní dohodou lze upravit odvolání proti arbitrážnímu nálezu před různými arbitry ..., avšak tato dohoda musí současně stanovit podmínky, lhůta a postup, který je třeba dodržet při uplatňování tohoto opravného prostředku a při vydání rozsudku o něm.

Článek 896

Pokud arbitrážní dohoda neupravuje odvolání ve smyslu článku 895 § 2, nebo pokud lhůta pro podání takového odvolání již vypršela, stane se arbitrážní nález konečným ...

Článek 897

Arbitrážní nález může být anulován, ať zcela nebo zčásti, pouze na základě soudního rozhodnutí, a to z níže uvedených důvodů:

- (1) je-li arbitrážní dohoda neplatná;
- (2) byl-li vydán poté, kdy arbitrážní dohoda pozbyla platnosti;
- (3) jestliže byli arbitři určeni v rozporu s podmínkami arbitrážní dohody nebo ustanoveními zákona ...;
- (4) jestliže arbitři překročili svou pravomoc, která jim byla svěřena arbitrážní dohodou nebo zákonem;
- (5) byla-li porušena ustanovení článků 886 § 2, 891 a 892;
- (6) odporuje-li veřejnému pořádku a dobrým mravům;
- (7) je-li nesrozumitelný nebo obsahuje-li vzájemně si odporující ustanovení.

Článek 904

1. K exekuci lze přistoupit pouze na základě exekučního titulu.
2. Za exekuční tituly se pokládají: ...
(b) arbitrážní nálezy; ...

Článek 918

1. Exekuci lze vykonat pouze na základě kopie exekučního titulu, opatřené razítkem o vykonatelnosti ...
2. Listina s razítkem o vykonatelnosti bude vydána:
(d) ohledně arbitrážních nálezů soudcem prvoinstančního soudu ...;

C. Zákon č. 141/1975 „o ... revizi nebo zrušení dohod ... sjednaných v době diktatury“

26. Zákon č. 141/1975, který byl vydán na základě článku 107 § 2 Ústavy, umožňoval revizi nebo zrušení všech administrativních aktů ratifikace, přijatých v období od 21. dubna 1967 do 23. července 1974, jakož i všech smluv sjednaných státem během tohoto období s právnickou nebo s fyzickou osobou ohledně investic podléhajících zákonnému dekretu č. 2687/1953. Taková opatření nebo smlouvy měly pozbytí platnosti, pokud byly neslučitelnými s Ústavou či jinými zákony, nebo pokud byly v rozporu s dobrými mravy, nebo pokud ohrožovaly zájmy státu, spotřebitelů nebo národního hospodářství. Smlouvy měly pozbytí platnosti, pokud se jejich celková revize ukázala nemožnou. K pozbytí platnosti mělo dojít na základě písemné žádosti dotčené osoby, anebo jednostranně rozhodnutím vládního výboru pro ekonomiku.

Článek 2 § 5 citovaného zákona stipuloval důsledky pozbytí platnosti takto: „Po pozbytí platnosti smlouvy pozbudou účinku zvláštní výsady a dohody, přičemž závazky o investicích budou podrobeny obecným zákonům upravujícím řádné závazky a investice ...“

ŘÍZENÍ PŘED KOMISÍ

27. Společnost Stran a pan Stratis Andreadis podali stížnost Komisi dne 20. listopadu 1987. Uvedli v ní, že došlo k porušení článku 6 § 1 Úmluvy, protože jejich záležitost nebyla spravedlivě projednána v přiměřené lhůtě. Stěžovatelé dále tvrdili, že v důsledku dlouhého řízení vyznačujícího se průtahy a z důvodů daných článkem 12 zákona č. 1701/1987 bylo porušeno jejich právo pokojného užívání majetku, zaručené článkem 1 Protokolu č. 1.

28. Komise dne 4. července 1991 prohlásila stížnost (č. 13427/87) za přípustnou. Ve své zprávě ze dne 12. května 1993 (článek 31), vyjádřila tento názor:

(a) že došlo k porušení článku 6 § 1 Úmluvy, pokud jde o právo na spravedlivý proces (jednomyslně), nikoli však, pokud jde o délku řízení (dvanácti hlasy ku dvěma);

(b) že došlo k porušení článku 1 Protokolu č. 1 (jednomyslně).

Konečné návrhy předložené Soudu

29. Ve svém podání požádala Vláda Soud, „(aby prohlásil) stížnost společnosti Stran ... za nepřipustnou a (dotatkem k tomu, že) nedošlo k porušení práv stěžovatelů, zaručených článkem 6 § 1 Úmluvy ... článkem 1 Protokolu č.1.“

30. Stěžovatelé požadovali, aby Soud vyslovil, že:

(1) došlo k porušení článku 6 § 1, pokud jde o právo stěžovatelů na spravedlivý proces před soudem;

(2) došlo k porušení článku 6 § 1 pokud jde o dodržení požadavku přiměřené lhůty;

(3) došlo k porušení článku 1 Protokolu č. 1 a toto porušování stále trvá;

(4) žalovaný stát je povinen zaplatit stěžovatelům ... částku požadovanou jako spravedlivé zadostiučinění.

PRÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

I. Předběžné námítky Vlády

31. Vláda tvrdila, že stěžovatelé nevyčerпали vnitrostátní právní prostředky nápravy. Kdyby soud první instance v Aténách odmítl žádost o zpětvzetí, podanou stěžovateli dne 19. prosince 1986 (viz výše odstavec 17), pokračovalo by posuzování žaloby, kterou stěžovatelé podali dne 10. listopadu 1978, a stěžovatelé by byli mohli namítat inkompatibilitu článku 12 § 3 zákona č. 1701/1987 s Ústavou a s Úmluvou; plénum kasačního soudu se ústavností tohoto článku nezabývalo (viz výše odstavec 22). Kdyby, na druhé straně, soud první instance žádost přijal, nebránilo by stěžovatelům nic v tom, aby podali novou žalobu spočívající na stejných nárocích; vnitrostátní právo, zejména pak články 4, 5, 20 § 2, 28 a 93 § 4 Ústavy, jim k tomu poskytovalo dostatečnou právní ochranu.

32. Soud připomíná, že uznává předběžné námítky do té míry, do jaké je dotčený stát již vznesl, a to alespoň eo do jejich podstaty a dostatečné míry srozumitelnosti, před Komisí, v zásadě ve stadiu úvodního posuzování přípustnosti.

33. Před Komisí Vláda v podstatě tvrdila, že stěžovatelé měli zahájit správní řízení v roce 1977 proti rozhodnutí vládního výboru pro ekonomiku ze dne 14. října 1977, o ukončení platnosti smlouvy. Komise tuto námítku zamítla s odůvodněním, že Vláda neprokázala, že by takové řízení bylo mohlo odvrátit jakýmkoli způsobem vstup zákona č. 1701/1987 v platnost, jeho aplikací na stěžovatele nebo délku řízení před vnitrostátními soudy.

34. Vláda se ve svém podání k Soudu odvolala na následující pasáž ze svých doplňujících připomínek ze dne 6. dubna 1991 k přípustnosti stížnosti: stěžovatelé „se rozhodli docílit uspokojení svých nároků cestou ří-

zení, ... které není upraveno v řeckém právním systému – arbitráží – a proto stížnost není přípustná, protože nevyčerpali všechny zákonné právní prostředky nápravy, které měli k dispozici v případech tohoto charakteru.“

35. Takové tvrzení podle názoru Soudu nepostačuje podpořit námitky vznesené Vládou na tomto stupni řízení. Jestliže se stát odvolává na pravidlo vyčerpání (všech vnitrostátních právních prostředků nápravy), musí dostatečně jasně uvést efektivní prostředky nápravy, jichž stěžovatel nepoužil; v této oblasti není povinností orgánů vytvořených Úmluvou zhojit z vlastního podnětu vady či nepřesnosti v argumentech žalovaného státu (viz, mimo jiné, rozsudek ve věci Barbera, Messegue a Jabardo versus Španělsko ze dne 6. prosince 1988, Serie A č. 146, str. 27, § 56). Soud dále poznamenává, že to byla právě vláda, kdo původně napadal pravomoc obecných soudů a zvolil arbitráž jako prostředek řešení sporu (viz výše odstavce 10 a 12).

36. Proto je třeba uplatnit ohledně předběžné námitky vlády pravidlo o zmeškání propadné lhůty.

II. Údajné porušení článku 6 § 1 Úmluvy

37. Stěžovatelé tvrdili, že došlo ke dvojímu porušení článku 6 § 1 Úmluvy, který stanoví: „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla ... spravedlivě, ... v přiměřené lhůtě projednána ... soudem...“ V první řadě, podle jejich tvrzení, přijetím článku 12 zákona č. 1701/1987 a jeho aplikací na jejich případ kasačním soudem, byli připraveni o spravedlivý proces. Za druhé, délka řízení, vedeného za účelem rozhodnutí o platnosti arbitrážního nálezu ze dne 27. února 1984, překročila „přiměřenou lhůtu“.

A. Aplikovatelnost článku 6 § 1

38. Při jednání vláda popírala, že článek 6 byl aplikovatelný na daný případ. Podle jejího názoru byla předmětem sporu před vnitrostátními soudy platnost samotného arbitrážního nálezu. Předmět sporu se tudíž netýkal „občanského práva“ ve smyslu článku 6. Tato klauzule byla výsadou přiznanou v rámci velmi specifického legislativního kontextu a týkala se výlučně smluvních vztahů mezi vojenským režimem a stěžovateli. Aby tyto vztahy mohly vyvolat právní účinky, musely být ratifikovány zákonem ad hoc, v daném případě legislativním dekretem č. 1211/1972 (viz výše odstavce 7). Kromě toho veškerá legislativa ohledně zahraničních investic v Řecku (viz výše odstavce 7) sledovala cíl veřejného zájmu, jmenovitě ekonomický rozvoj země.

39. Podle judikatury Soudu, pojem „občanská práva a závazky“ nelze interpretovat pouhým odkazem na vnitrostátní právo žalovaného státu. Článek 6 § 1 se aplikuje bez ohledu na postavení stran, na povahu zákona upravujícího způsob, jímž je třeba řešit spor, a na charakter orgánu, jemuž v dané věci náleží jurisdikce; postačí, bude-li mít výsledek řízení rozhodující význam pro soukromá práva a závazky (viz mimo jiné, rozsudek ve věci Allan Jacobson versus Švédsko ze dne 25. října 1989, Serie A č. 163, str. 20, § 72).

40. Soud podotýká, že v důsledku ukončení platnosti smlouvy sjednané mezi nimi a řeckým státem, podali stěžovatelé žalobu u soudu první instance v Aténách, v níž požadovali, aby jim stát uhradil náklady, které do té doby vynaložili v souvislosti s plněním smlouvy (viz výše odstavce 10). Jejich požadavek, který byl v podstatě uplatněním nároku na náhradu škody, spočíval převážně na tvrzení, že stát již porušil své závazky ze smlouvy před ukončením její platnosti. Jejich žaloba v arbitrážním řízení měla podobný základ. Arbitrážní tribunál vyhověl žalobě stěžovatelů zčásti (viz výše odstavce 13) rozhodnutím, které bylo konečné, neodvolatelné a vykonatelné, a to na základě podmínek samotné smlouvy (článek 27 § 9 smlouvy – viz výše odstavce 10) a na základě řeckého práva (článek 904 zákona o civilním řízení /soudním/ – viz výše odstavce 25). Soud připomíná, že právo stěžovatelů podle arbitrážního nálezu bylo co do své povahy právem „hmotným“, stejně jako jejich žaloba na náhradu škody, již vyhověl arbitrážní tribunál. Právo na zaplacení částky přiznané arbitrážním tribunálem bylo tudíž „občanským právem“, ve smyslu článku 6, ať byla podle řeckého práva povaha smlouvy mezi stěžovateli a řeckým státem jakákoli (viz, mutatis mutandis, rozsudek ve věci Péricope versus Francie ze dne 26. března 1992, Serie A č. 234 – B,

str. 66, § 40). Z toho vyplývá, že výsledek řízení zahájeného státem před obecnými soudy za účelem docílení zrušení arbitrážního nálezu byl rozhodující pro „občanské právo“.

41. Z toho vyplývá, že článek 6 § 1 je aplikovatelný.

B. Dodržování článku 6 § 1

1. Spravedlivý proces

42. Stěžovatelé tvrdili, že byli připraveni o právo na spravedlivý proces a dokonce o právo na přístup k soudu. Odvolávali se zejména na rozsudek ve věci *Golder versus Spojené království* ze dne 21. února 1975 (Serie A, č. 18). Přijetím článku 12 zákona č. 1701/1987 a jeho aplikací vůči stěžovatelům stát ve skutečnosti odňal jurisdikci soudům povoláním k tomu, aby rozhodly o platnosti arbitrážního nálezu, a zabránil jakémukoli řádnému soudnímu vyšetřování ohledně předmětu sporu. Takový zásah byl při použití dikce z rozsudku ve věci *Golder* „neodělitelný od rizika arbitrážního použití síly“ a odporoval obecným principům mezinárodního práva a koncepci právního státu, zakotvené v Úmluvě. Stát rozhodl legislativním aktem o sporu, jehož byl účastníkem. „Legislativní eskamotérství“ vedlo k prosté nerovnosti zbrání v daném řízení.

43. Vláda s tímto názorem nesouhlasila. Parlament, zdroj veškeré moci, byl plně oprávněn autoritativně interpretovat zákony, které vydal, pokud tyto zákony nebyly jednoznačné. Navíc mu toto právo bylo výslovně uděleno článkem 77 Ústavy. Evidentně se taková interpretace aplikovala na všechny existující případy, bez ohledu na to, zda byly „rozjednány“ před soudy či nikoli, protože nezaváděla žádná nová pravidla a neměnila dané ustanovení, nýbrž pouze objasňovala jeho skutečný význam. Takový zásah legislativy nelze pokládat za nezákonný zásah do soudní moci, zejména jestliže tato disponovala prostředky nezbytnými k zabezpečení, že nedojde k svévoli. Takový byl stav řeckého právního systému. Článek 93 Ústavy zakazoval soudům aplikovat zákony, jejichž obsah ji odporoval. V daném případě, když článek 12 zákona č. 1701/1987 vstoupil v platnost, spor ohledně platnosti arbitrážního nálezu stále ještě probíhal před kasačním soudem. Tento soud se tudíž musel ujistit, zda podmínky opravňující k autoritativní interpretaci zákona č. 141/1975 zákonodárcem byly splněny a zda taková interpretace porušovala princip dělby moci.

44. Soud zastává názor, že řízení, které následovalo po vstupu zákona č. 1701/1987 v platnost, kdy se uzavřený případ stále nacházel u kasačního soudu, má rozhodující význam pro účely tohoto šetření. Aby se však mohlo stanovit, zda stěžovatelům bylo zaručeno právo na spravedlivý proces před soudem, je třeba vzít v úvahu dřívější řízení, o co se v tomto řízení jednalo, jakož i postoj stran. Spor, který byl stěžovateli postoupen soudu první instance v Aténách dne 10. listopadu 1978 (viz výše odstavec 10), se týkal jejich žaloby v tom smyslu, že stěžovatelé mají nárok na náhradu škody, neboť stát již porušil své závazky ze smlouvy, a to ještě před ukončením její platnosti. Spor byl postoupen arbitrážnímu tribunálu z iniciativy státu, který tvrdil, že arbitrážní doložka je stále platná a s tímto odůvodněním odmítal jurisdikci obecných soudů (viz výše odstavec 10). Stěžovatelé, byť i jen subsidiárně, akceptovali jurisdikci arbitrážního tribunálu, a poté, co arbitrážní tribunál jejich žalobě částečně vyhověl, dali jasně najevo svůj úmysl podvolit se jeho rozhodnutí (viz výše odstavec 17). Stát však změnil svou taktiku tím, že přenesl spor před obecný civilní soud, kde popřel platnost arbitrážní doložky a na základě toho i platnost arbitrážního nálezu (viz výše odstavec 15 a 18). Vydání zákona č. 1701/1987 parlamentem znamenalo bezesporu obrát v řízení, které se až do tohoto okamžiku vyvíjelo pro stát nepříznivě.

45. Vláda tvrdila, že bylo nezbytné vydat citovaný zákon vzhledem k různým názorům významných profesorů práva, ke kontradiktorním soudním rozhodnutím, k formulování separátních mínění soudců a k chování stran, které alternativně měnily své postoje k platnosti arbitrážní doložky. Vzrůstající debata o důvodech veřejného zájmu vyvolala nezbytnost objasnit záměr legislativy k této otázce formou závazného výkladu – byť i s dvanáctiletým zpožděním – zákona č. 141/1975. Demokratická legislativa byla povinna vykořenit z veřejného života residua

opatření přijatých vojenským režimem. Pan Andreadis byl velikánem v oblasti ekonomie a projekt, který v té době vypracoval, byl značně rozsáhlý pro zemi velikosti Řecka. Kromě toho vyhlášení zmíněného projektu ještě před pádem vojenského režimu vedlo k jedné z největších demonstrací proti diktatuře.

46. Soud nepochybně záměr Vlády jednat v souladu se zájmy řeckého lidu na obnově demokratického právního řádu. Svým vstupem do Rady Evropy dne 28. listopadu 1974 a ratifikací Úmluvy se však Řecko zavázalo respektovat princip právního státu (angl. rule of law, franc. préeminence du droit – viz slovníček, str. 44). Tento princip, který je zakotven v článku 3 Statutu Rady Evropy, se odráží, inter alia, v článku 6 Úmluvy. Toto ustanovení zabezpečuje zejména právo na spravedlivý proces a detailně stanoví podstatné záruky inherentní tomuto pojmu, aplikované na trestní řízení. Pokud jde o spory ohledně občanských práv a závazků, Soud upřesnil ve své judikatuře požadavek rovnosti zbraní ve smyslu spravedlivé rovnováhy mezi stranami. V rozepřích o protichůdných soukromých zájmech tato rovnost znamená, že každé straně musí být poskytnuta přiměřená možnost svou věc presentovat – za podmínek, které ji neuvedou do podstatně nevýhodného postavení vůči jejímu protivníkovi (viz rozsudek ve věci *Dombo Beheer B. V. versus Nizozemí* ze dne 27. října 1993, Serie A č. 274, str. 19, § 33).

47. V této souvislosti Soud přihlédl k načasování a ke způsobu přijetí článku 12 zákona č. 1701/1987. Krátce před jednáním u kasačního soudu, které bylo původně stanoveno na 4. květen 1987, a poté, co strany obdržely stanovisko soudce – zpravodaje doporučující zamítnutí odvolání státu, stát požádal o odročení jednání s odůvodněním, že návrh zákona týkajícího se daného případu se právě projednává v parlamentu (viz výše odstavec 19). Tento návrh zákona byl přijat dne 22. května 1987 a vstoupil v platnost dne 25. května po své publikaci v Úředním věstníku (viz výše odstavec 20). Jednání se konalo dne 1. června (viz výše odstavec 19). Kromě toho, zatímco zákon č. 1701/1987 se v podstatě týkal renegociace podmínek smlouvy o průzkumu a těžbě ropy a plynu – sjednaného rovněž v období diktatury mezi státem a jinými společnostmi než Stran – článek 12 byl dodatkovým ustanovením k tomuto zákonu a ve skutečnosti směřoval proti stěžujícím si společnostem – ačkoli tato nebyla jmenovitě zmíněna. Soud si je plně vědom toho, že za účelem vyhovět naléhavé potřebě momentální právní úpravy a vyhnout se průtahům v legislativním mechanismu řeší zákonodárci v poslední době podobné problémy v téměř zákoně. Je však třeba konstatovat, že v daném případě došlo k zásahu legislativy v okamžiku, kdy probíhalo soudní řízení, jehož stranou byl stát.

48. Vláda se snažila minimalizovat účinek tohoto zásahu. Stěžovatelé mohli především požádat o další odročení jednání, aby měli více času na jeho přípravu. Za druhé, odstavec 2 článku 12 není autonomním ustanovením a sám o sobě neměl za následek neplatnost arbitrážního nálezu, protože předpokládal soudní přezkoumání neplatnosti upravené v odstavci 1. Konečně, stěžovatelé měli možnost předložit své argumenty před prvním senátem kasačního soudu, který případ projednal co do merita věci ve světle rozhodnutí pléna soudu.

49. Soud není přesvědčen o tomto zdůvodnění. Požadavek spravedlivosti se vztahuje na řízení v jeho celku; není omezen na jednání inter partes. Nejsou pochybnosti o tom, že v daném případě byly vnější znaky spravedlivosti zachovány a že stěžovatelé ve skutečnosti nenamítali, že byli připraveni o nástroje nezbytné pro přípravu jejich sporu. Princip právního státu a pojem spravedlivého procesu, zakotvené v článku 6, jsou překážkou pro jakýkoli zásah legislativy do chodu justice s cílem ovlivnit právní rozhodnutí o sporu. Znění odstavců 1 a 2 článku 12 v jejich spojení skutečně vylučovalo jakékoli podstatné posouzení případu prvním senátem kasačního soudu. Jakmile byla potvrzena ústavnost těchto odstavců plénem kasačního soudu, stalo se rozhodnutí jeho prvního senátu nevyhnutelným.

50. Nezbyvá než konstatovat, že stát porušil práva stěžovatelů vyplývající z článku 6 § 1 tím, že zasáhl způsobem, který byl rozhodující pro to, aby – iminentní – výsledek řízení, jehož byl stranou, vyzněl pro něho příznivě. Proto zde došlo k porušení zmíněného článku.

2. Délka řízení

51. Zbývá zjistit, zda došlo k překročení „přiměřené lhůty“, jak tvrdili stěžovatelé. Vláda a Komise dospěly k názoru, že tomu tak nebylo.

(a) Období, které je třeba vzít v úvahu

52. Relevantní období započalo dnem 20. listopadu 1985, kdy se stalo účinným řecké prohlášení o uznání práva na předkládání individuálních stížností. Aby však bylo možné určit přiměřenost lhůty, která uplynula po tomto dni, je třeba přihlídnout ke stadiu, jehož daný případ k tomuto okamžiku dosáhl (viz, z posledních precedentů, rozsudek ve věci Billi versus Itálie ze dne 26. února 1993, Serie A č. 257 – G, str. 89, § 16). Z toho vyplývá, že v úvahu lze vzít pouze řízení ohledně platnosti arbitrážního nálezu, které započalo dne 1. května 1985.

53. Ve svém podání Vláda namítala, že „lhůta“, kterou je třeba vzít v úvahu, by měla pokrývat pouze souhrn období, která proběhla mezi každým jednáním a každým rozsudkem – přibližně dva roky a dva a půl měsíce – protože, s ohledem na povahu sporných otázek, každý soud, který vynesl rozhodnutí, již neměl jurisdikci nutnou k posouzení případu. Delegovaný zástupce Vlády při jednání tvrdil, že relevantní období uplynulo dnem 20. listopadu 1987, kdy stěžovatelé podali stížnost u Komise. Sporná část kasačního řízení proběhla až po tomto dni.

54. Soud sdílí názor Komise a stěžovatelů, že je třeba vzít v úvahu celé sporné období. To skončilo 11. dubna 1990, kdy byl vynesen rozsudek kasačního soudu, jímž byl prohlášen arbitrážní nález za nulitní (viz výše odstavec 23). Sporné období tudíž trvalo čtyři roky, čtyři měsíce a dvacet dní.

(b) Přiměřenost délky řízení

55. Přiměřenost délky řízení je třeba určit odkazem na kriteria zakotvená v judikatuře Soudu a ve světle okolností případu, což si vyžaduje globální posouzení. Řízení před soudem první instance a před odvolacím soudem v Aténách trvalo osmnáct měsíců, z nichž asi šest předcházelo řeckému prohlášení podle článku 25 Úmluvy. Tato řízení nepodléhají kritice. Řízení u kasačního soudu trvalo více než tři roky. Toto trvání lze vysvětlit z hlediska nezbytnosti vzít v úvahu zákon č. 1701/1987 a především pak skutečností, že článek 563 § 2 zákona o civilním řízení (soudním) požaduje na senátu kasačního soudu postoupit případ plénu soudu, pokud senát odmítne aplikovat zákon s odůvodněním, že je neústavní (viz výše odstavec 21 in fine).

56. Z toho vyplývá, že v tomto bodě článek 6 § 1 nebyl porušen.

III. Údajné porušení článku 1 Protokolu č. 1

57. Stěžovatelé rovněž uváděli, že byli poškozeni v důsledku porušení článku 1 Protokolu č. 1, který zní: „Každá fyzická nebo právnická osoba má právo pokojně užívat svůj majetek. Nikdo nemůže být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu a za podmínek, které stanoví zákon a obecné zásady mezinárodního práva. Předchozí ustanovení nebrání právu států přijímat zákony, které považují za nezbytné, aby upravily užívání majetku v souladu s obecným zájmem a zajistily placení daní a jiných poplatků nebo pokut.“ Podle tvrzení stěžovatelů mělo vydání a aplikace článku 12 zákona č. 1701/1987 ten účinek, že byli zbaveni svých majetkových práv, zejména svých pohledávek uznaných rozsudkem č. 13910/1979 soudem první instance v Aténách a zejména arbitrážním nálezem ze dne 27. února 1984 (viz výše odstavec 13).

1. K existenci „majetku“ ve smyslu článku 1

58. Podstata argumentace Vlády spočívala v tom, že zásahu spočívajícímu v působení zákona č. 1701/1987 nebyl podroben žádný „majetek“ stěžovatelů ve smyslu článku 1 Protokolu č. 1. Podle jejího názoru ani rozsudek č. 13910/79 ani arbitrážní nález nepostačovaly k tomu, aby stanovily existenci pohledávky proti státu. Soudní rozhodnutí, které se ještě nestalo konečným, ani arbitrážní nález, nemohly být rovnocennými právu, které mohlo být přiznáno takovým rozhodnutím nebo nálezem. Zejména pak, pokud se jedná o arbitrážní nález, neplatné řízení nemůže mít platné účinky. Stěžovatelé věděli velmi dobře, že nález bude pochybným právním základem pro jejich finanční nároky, pokud otázka platnosti nebude neodvolatelně vyřešena. Rozsudek č. 5526 soudu první instance v Aténách (viz výše odstavec 16) a rozsudek č. 9336/86 odvolacího soudu v Aténách (viz výše odstavec 18), které vyzněly ve prospěch stěžovatelů, podléhaly revizi kasačního soudu a před konečným rozhodnutím posledně jmenovaného soudu nemohly tvořit právní základ pro rozumné vyhlídky ohledně práva na majetek. Kromě toho si sami stěžovatelé zvolili zahájit řízení před obecnými civilními soudy a vehementně se bránili jurisdikci arbitrážního tribunálu. Na závěr pak Vláda uvedla, že samotné strasbourgské instituce by neměly posuzovat požadavky stěžovatelů bez předchozího posouzení argumentů stran a jejich chování před arbitrážním tribunálem. Stát neuznal, že existuje základ pro tvrzený požadavek společnosti Stran, jehož meritum důsledně popíral, a to zprvu před soudem první instance v Aténách a poté před arbitrážním tribunálem. Dokonce i řízení směřující k anulování nálezu obsahovalo ve své podstatě nepřímé, ale implicitní napadení meritů rozhodnutí.

59. Aby bylo možno stanovit, zda stěžovatelé disponovali „majetkem“ ve smyslu článku 1 Protokolu č. 1, musí se Soud ujistit, zda rozsudek soudu první instance v Aténách č. 13910/79 a arbitrážní nález založily pohledávku dostatečně podloženou, aby ji bylo možné vymáhat.

60. Svou povahou předběžné rozhodnutí prejudikuje základ sporu tím, že nařizuje provést šetření. Ačkoli soud první instance v Aténách zdánlivě akceptoval princip, že stát je vůči stěžovatelům dlužníkem – jak též konstatovala Komise – přesto nařídil, aby byli vyslechnuti svědkové (viz výše odstavec 11) dříve, než bude rozhodnuto o existenci a rozsahu tvrzené škody. Takové rozhodnutí mělo dát stěžovatelům naději docílit uznání reklamované pohledávky. Vynutitelnost pohledávky zůstala závislou na posouzení dvěma vyššími soudy.

61. Tak tomu není, pokud se jedná o arbitrážní nález, který jasně uznal odpovědnost státu do maximální stanovené výše, a to ve třech různých měnách (viz výše odstavec 13). Soud souhlasí s Vládou, že není jeho úkolem schválit či neschválit podstatu tohoto nálezu. Je však povinen vzít na vědomí právní postavení stanovené tímto rozhodnutím vůči stranám. Podle jeho znění byl arbitrážní nález konečný a závazný; nevyžadoval další exekuční opatření ani řádný či mimořádný právní prostředek podaný proti němu (viz výše odstavec 10). Podle řeckého právního řádu mají arbitrážní nálezy právní sílu konečných rozhodnutí a pokládají se za vykonatelné. Důvody pro odvolání proti nim jsou taxativně vymezeny v článku 897 zákona o civilním řízení (soudním) (viz výše odstavec 25); odvolání co do meritů se nepřipouští.

62. V okamžiku, kdy byl vydán zákon č. 1701/1987, uděloval arbitrážní nález stěžovatelům právo na přiznání částky. Toto právo však bylo možné revokovat, protože nález stále mohl být anulován, avšak obecné soudy již dříve dvakrát konstatovaly, že důvody pro takové anulování neexistují. Proto podle názoru Soudu tvořilo takové právo „majetek“ ve smyslu článku 1 Protokolu č. 1.

2. K existenci zásahu

63. Podle tvrzení stěžovatelů, ačkoli žádný majetek nebyl převeden na stát, kombinovaný účinek odstavců 2 a 3 článku 12 znamenal de facto zabavení jejich majetku, protože jeho výsledkem doslova bylo zrušení pohledávky vyplývající z konečného a závazného arbitrážního nálezu.

64. Pro Komisi to znamenalo, že se jedná o porušení práva na pokojné užívání majetku ve smyslu první věty prvního odstavce článku 1 Protokolu č. 1.

65. Vláda neakceptovala žádný z těchto názorů. Tvrdila, že odstavec 2 článku 12 pouze popisuje nevyhnutelný důsledek odstavce 1 a že nemá nezávislý význam. V tomto kontextu se odvolala na svou argumentaci ve vztahu k článku 6 Úmluvy (viz výše odstavec 48), kde přesněji uvedla, že odstavec 2 článku 12 nepoživá autonomní existence, protože předpokládá právní posouzení nulity zmíněné v odstavci 1, přičemž pouze upřesňuje evidentní důsledky takové nulity. Vláda dodala, že odstavec 3 zavádí opatření, jehož ústavnost nebyla stanovena vnitrostátními soudy, před nimiž dosud nebylo ukončeno řízení o žalobě podané stěžovateli, takže bylo stále možno podat novou žalobu, kdyby zpětvzetí první z nich vedlo k zastavení řízení (viz výše odstavec 17). Přitom však, při vzniku situace uvedené na druhém místě, by stěžovatelé byli narazili na problém nevyčerpání vnitrostátních právních prostředků nápravy.

66. Soud konstatuje, že došlo k zásahu do práva stěžovatelů na majetek, zaručeného článkem 1 Protokolu č. 1. Odstavec 2 článku 12 zákona č. 1701/1987 prohlásil arbitrážní nález neplatným a nevynutitelným. Odstavec 3 stanovil, že jakýkoli nárok vůči státu vyplývající ze smluv, jako byly smlouvy sjednané stěžovateli, je prekludovaný. Kasační soud ponechal otevřenou otázku ústavnosti odstavce 3 a stěžovatelé měli teoretickou možnost, jak namítala Vláda, pokračovat v řízení o své žalobě z roku 1978 nebo podat novou žalobu. Avšak vyhlídky na úspěch takového podání se zdály být minimálními. Vznikla tak otázka, zda soud první instance zajde tak daleko, že prohlásí tento odstavec za neústavní na základě obecných a abstraktních ustanovení Ústavy (viz výše odstavec 31 in fine), a to zejména ve světle rozhodnutí pléna kasačního soudu ze dne 16. března 1989 týkajícího se odstavců 1 a 2 článku 12 (viz výše odstavec 22). Jak rozhodnutí, tak i rozsudek kasačního soudu ze dne 11. dubna 1990 (viz výše odstavec 23) měly za následek ukončení řízení v této věci jednou provždy, což bylo skutečným záměrem legislativy při přijetí článku 12. Tomu nasvědčuje samotné znění odstavce 4, jehož účelem bylo uzavřít jediný spor tohoto druhu, nedořešený v daném okamžiku u soudů, jmenovitě pak spor mezi stěžovateli a státem, jakož i znění odstavce 3, jehož účelem bylo zamezit jakékoli žalobě do budoucnosti.

67. Z toho vyplývá, že stěžovatelům bylo znemožněno docílit exekuce arbitrážního nálezu, který byl konečný a na jehož základě byl stát povinen uhradit jim specifikované částky ohledně nákladů, které vynaložili ve snaze splnit své smluvní závazky, ba dokonce jim bylo znemožněno podat další žalobu u soudu na úhradu uvedených částek. Z toho lze vyvodit závěr, že došlo k zásahu do majetkových práv stěžovatelů.

3. K oprávněnosti zásahu

68. Zmíněný zásah neznamenal ani vyvlastnění ani opatření k užívání majetku, takže je třeba jej posoudit na základě první věty prvního odstavce článku 1.

69. Soud proto musí určit, zda bylo dosaženo spravedlivé rovnováhy mezi požadavky obecného zájmu společnosti a požadavky na ochranu individuálních základních práv (viz rozsudek ve věci *Sporrong a Lonnroth versus Švédsko* ze dne 23. září 1982, Serie A č. 52, str. 26, § 69).

70. Podle tvrzení Vlády zákony č. 141/1975 a č. 1701/1987 sledovaly veřejný zájem, který měl v daném kontextu širší význam, nežli pouhou eliminaci ekonomických důsledků diktatury. Tyto zákony byly součástí souboru opatření směřujících k očištění veřejného života od nešvarů spojených s vojenským režimem a k proklamaci síly a vůle řeckého národa bránit demokratické instituce. Nároky stěžovatelů se opíraly o preferenční smlouvu, poškozující národní hospodářství, která napomáhala k podpoře režimu a vyvolávala dojem – jak v národním, tak i v mezinárodním měřítku – že podporuje významné osobnosti z řeckých obchodních kruhů. Období, které uplynulo mezi obnovou demokracie a vydáním zákona č. 1701/1987, rozhodnutí státu optovat pro arbitráž – krok čistě technické povahy – a skutečnost, že nároky společnosti Stran se týkaly pouze úhrady jejich nákladů, byly nepodstatnými skutečnostmi.

71. Stěžovatelé nepopírali tvrzení Vlády, že brutální praktiky vojenského režimu zatěžovaly veřejné zájmy více, než nároky vyplývající ze smluv sjednaných tímto režimem. Avšak veřejný zájem, který měl Soud v daném případě zhodnotit, byl jiný. Bylo by nespravedlivé, kdyby každý právní vztah, do něhož vstoupil diktátorský režim, byl pokládán po skončení tohoto režimu za neplatný. Kromě toho se daná smlouva týkala výstavby rafinerie ropy, což bylo ve prospěch ekonomické infrastruktury země.

72. Soud nepochybuje o tom, že pro demokratický řecký stát bylo nezbytné ukončit platnost smlouvy, kterou pokládal za poškozující ekonomické zájmy. Podle judikatury mezinárodních soudů a arbitrážních tribunálů má každý stát suverénní právo změnit nebo dokonce ukončit platnost smlouvy sjednané se soukromými osobami, pokud jim uhradí škodu (arbitrážní náleze ve věci Shufeldt ze dne 24. července 1930, Reports of International Arbitral Awards, Společnost národů. vol. II, str. 1095). Z toho vyplývá jak uznání skutečnosti, že vyšší zájmy státu mají přednost před smluvními závazky, tak i zohlednění potřeby zachovat spravedlivou rovnováhu ve smluvních vztazích. Avšak jednostranné ukončení platnosti smlouvy nemá účinky vůči některým podstatným smluvním klauzulím, mezi něž patří arbitrážní doložka. Změna vytvořeného mechanismu formou autoritativní změny takovéto doložky by umožnila jedné ze stran uniknout jurisdikci při sporech, ohledně kterých byla arbitráž založena (rozhodnutí ve věci Losinger ze dne 11. října 1935, Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti, Serie C č. 78, str. 110 a arbitrážní náleze ve věci Lena Goldfields Company Ltd. versus vláda SSSR, Annual Digest and Reports of Public International Law Cases, vol. 5 /1929 – 1930/ /věc č. 258/ a ve věci Texaco Overseas Petroleum Company a California Asiatic Oil Company versus vláda Libyjské arabské republiky, předběžné rozhodnutí ze dne 27. listopadu 1975, International Law Reports, vol. 53, 1979, str. 393).

73. V této souvislosti Soud konstatuje, že řecký právní systém uznává princip, podle něhož mají arbitrážní doložky autonomní povahu (viz výše odstavec 18), a že soud první instance v Aténách (viz výše odstavec 16), Apelační soud v Aténách (viz výše odstavec 18) a zřejmě i soudce – zpravodaj kasačního soudu (viz výše odstavec 19) aplikovali tento princip i na daný případ. Oba soudy navíc konstatovaly, že nároky stěžovatelů, vzniklé ještě před ukončením platnosti smlouvy, nebyly tímto učiněny neplatnými. Stát byl proto povinen zaplatit stěžovatelům částky, k jejichž úhradě byl odsouzen při ukončení arbitrážního řízení, tj. řízení, pro něž sám optoval a jehož platnost byla akceptována až do dne, kdy proběhlo jednání před kasačním soudem.

74. Tím, že se legislativa rozhodla zasáhnout do tohoto stadia řízení u kasačního soudu vydáním zákona, který vyvolal ukončení platnosti zmíněné smlouvy, a to proto, aby se arbitrážní doložka stala neplatnou a aby byl anulován arbitrážní náleze ze dne 27. února 1984, porušila ke škodě stěžovatelů rovnováhu, jež musí být zachována mezi ochranou majetkových práv a požadavky veřejného zájmu.

75. Proto došlo k porušení článku 1 Protokolu č.1.

IV. Aplikace článku 50 Úmluvy

76. Článek 50 Úmluvy stanoví toto: „Jestliže Soud zjistí, že rozhodnutí nebo opatření soudního nebo každého jiného orgánu Vysoké smluvní strany je zcela nebo částečně v rozporu se závazky vyplývajícími z této Úmluvy, a jestliže vnitrostátní právo této strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků takového rozhodnutí nebo opatření, rozhodnutí Soudu přízná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“ Stěžovatelé požadovali náhradu hmotné škody a úhradu nákladů a výdajů.

A. Hmotná škoda

77. Stěžovatelé tvrdili, že pouze úplná úhrada částky přiznané arbitrážním rozhodnutím může znamenat restitutio in integrum ve smyslu článku 50. Proto požadovali peněžní úhradu této částky (dále jen „základní částka“) plus úroky ve výši 6 % – což bylo podle jejich tvrzení uvedeno v arbitrážním nálezu – a to ode dne 10. listopadu 1978 do dne porušení, to jest celkem 175 869 155,78 drachem, 24 282 694,28 USD a 929 652,81 fran-

couzských franků. Dále pak požadovali úroky ve výši přiznané jako hmotná škoda, a to ode dne porušení do dne, kdy bude vynesena rozsudek Soudu. Alternativně stěžovatelé požadovali jako náhradu hmotné škody úhradu základní částky plus úroky ve výši 6 % ode dne 10. listopadu 1978 do dne, kdy bude vynesena rozsudek Soudu. V den jednání před Soudem dosáhly úroky ze základní částky přibližně 106 898 000 drachem, 14 790 000 USD a 567 000 francouzských franků.

78. Podle tvrzení Vlády neměli stěžovatelé žádný nárok na náhradu škody ve smyslu článku 50 Úmluvy, protože mohli dosáhnout uspokojení svých nároků cestou dosažitelných vnitrostátních právních prostředků nápravy. I za předpokladu, že aplikace článku 12 zákona č. 1701/1987 porušila právo stěžovatelů na spravedlivý proces, v žádném případě se toto ustanovení nedotklo jejich finančních nároků. Anulování (arbitrážního) nálezů jim nebránilo v tom, aby pokračovali v (řízení o své) žalobě, nebo aby podali žalobu novou. V každém případě neskýtal (arbitrážní) nález uspokojivý základ pro určení náhrady požadované škody, protože mylně posuzoval meritum případu. Řízení směřující k anulování (arbitrážního) nálezů, zahájené státem, vyjadřovalo *expressis verbis* kritiku jeho spravedlivosti. Kdyby však na druhé straně Soud konstatoval porušení článku 1 Protokolu č. 1, pak by byl tento nález dostatečným zadostiučiněním; toto zadostiučinění by však nemělo za žádných okolností překročit jeden milion drachem jakožto náhradu hmotné škody. Závěrem pak Vláda popřela nárok stěžovatelů na úroky. Odvolávajíc se na řecký právní řád a na ustálenou judikaturu v této oblasti, Vláda tvrdila, že ani zákon č. 13910/1987 ani arbitrážní nález nemohou být podkladem pro placení úroků, protože mají ve své podstatě deklaratorní povahu. Při detailnějším pohledu lze nalézt odkaz na 6 % úroky pouze v odůvodnění (arbitrážního) nálezů (viz výše odstavec 13), přičemž tento odkaz má pouze význam obiter dictum a je zcela mylný. Arbitrážní tribunál jej nezapomněl v operativní části (výroku) svého rozhodnutí, a to právem. Před arbitrážním tribunálem nebyl takovýto nárok uplatněn, a jelikož věc byla postoupena arbitrážnímu tribunálu státem, nemohli arbitři státu uložit, aby hradil úroky.

79. Delegát Komise nejprve zdůraznil, že článek 50 vyžaduje spravedlivé zadostiučinění a nikoli nezbytně úplné zadostiučinění. Současně upozornil na to, že částky uvedené v (arbitrážním) nálezů nebyly posuzovány vnitrostátními soudy. Delegát Komise požádal Soud, aby se uvedenými částkami důkladně zabýval.

80. Soud připomíná, že přiznává „spravedlivé zadostiučinění“ pouze „v případě potřeby“, aniž by byl v tomto ohledu vázán vnitrostátními právními předpisy (viz rozsudek ve věci *Sunday Times versus Spojené království* /č. 1/ ze dne 6. listopadu 1980, Serie A č. 38, str. 9, § 15).

81. Soud poznamenává, že v operativní části (výroku) arbitrážního nálezů se deklarovaly nároky společnosti Stran jako nepodložené, pokud překračovaly 116 273 442 drachem, 16 054 165 USD a 614 627 francouzských franků. S přihlédnutím ke svému nálezů v odstavci 75, Soud dospívá k závěru, že stěžovatelé mají nárok na úhradu těchto částek.

82. Pokud se jedná o úroky, Soud zastává názor, že arbitrážní orgán je neshledal nezbytným prvkem pro řešení sporu (viz výše odstavec 13); proto nebyly zahrnuty do práva na náhradu škody přiznaného v operativní části (výroku) arbitrážního nálezů. Přiměřenost náhrady škody by však byla zmenšena, kdyby měla být tato náhrada uhrazena bez odkazu na různé okolnosti způsobující snížení její výše, jako je třeba skutečnost, že uplynulo deset let od výnosu arbitrážního rozhodnutí.

83. Je proto třeba nárok stěžovatelů částečně uznat a stěžovatelé by měli obdržet nekapitalizované úroky ve výši 6 % ze zmíněných částek (viz výše odstavec 81) za období od 27. února 1984 do dne vynesení rozsudku.

B. Náklady a výdaje

84. Stěžovatelé neuplatňovali žádný nárok ohledně nákladů řízení probíhajícího před kasačním soudem po vstoupení zákona č. 1701/1987 v platnost. Na druhé straně však požadovali úhradu nákladů a výdajů vynaložených před orgány Úmluvy ve výši 171 041 liber sterlingů plus úroky z této částky za období mezi dnem vynesení rozsudku Soudu a dnem skutečné úhrady. Týden po jednání, dne 19. dubna 1994, předložili právní zástupci

ci stěžovatelů Soudu žádost o úhradu dalších 34 709,05 liber sterlingů ohledně dodatečných nákladů, vynaložených v období mezi dnem, kdy bylo zaregistrováno jejich podání, a dnem jednání.

85. Vláda vznesla dotaz, zda požadované náklady lze pokládat za nezbytně vynaložené a za přiměřené. Přitom prohlásila, že je připravena uhradit 2 800 000 drachem.

86. Delegát Komise se k této otázce nevyjádřil.

87. Soud připomíná, že podle ustanovení 50 Jednacího řádu Soudu A nároky musejí být uplatněny nejpozději jeden měsíc před dnem, na který bylo nařízeno jednání. V posledních případech Soud rozhodl uplatňovat tento článek striktně (viz rozsudek ve věci *Venditelli versus Itálie* ze dne 18. července 1994, Serie A č. 293 – A, str. 13, §§ 42 – 43). V daném případě Soud nenalézá žádný záznam v podání stěžovatelů nebo v protokolu o jednání ohledně dodatečného nároku, ba ani záměr uplatnit takový nárok po jednání. Proto jej Soud zamítá jako opožděný. Vycházejíce ze zásady equity a s přihlédnutím ke kritériím, jež v takových případech uplatňuje, Soud pokládá za vhodné částku stanovenou v původním podání stěžovatelů snížit. Soud přiznává stěžovatelům částku 125 000 liber sterlingů, aniž by shledal vhodným přisoudit jim též úroky k této částce.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ:

1. zamítá předběžné námitky Vlády;
2. stanoví, že článek 1 § 1 Úmluvy se na daný případ aplikuje;
3. stanoví, že byl porušen článek 6 § 1 Úmluvy, pokud jde o právo na spravedlivý proces;
4. stanoví, že nebyl porušen článek 6 § 1 Úmluvy, pokud jde o délku řízení;
5. stanoví, že byl porušen článek 1 Protokolu č. 1;
6. stanoví, že žalovaný stát je povinen uhradit stěžovatelům do tří měsíců: (a) jako náhradu hmotné škody: 116 273 442 (stošestnáct milionů dvěstěšedesát tři tisíce čtyřistačtyřicet dva) drachem, 16 054 165 (šestnáct milionů padesát čtyři tisíce stošedesát pět) US dolarů a 614 627 (šestsetčtrnáct tisíc šestsetdvacet sedm) francouzských franků, plus nekapitalizované úroky ve výši 6 % od 27. února 1984 k datu rozsudku (viz odstavec 83 rozsudku); (b) jako úhradu nákladů a výdajů vynaložených ve Strasbourgu 125 000 (stodvacet pět tisíc) liber sterlingů;
7. zamítá zbytek uplatněného nároku na spravedlivé zadostiučinění.

Vyhotoveno v jazyce anglickém a francouzském a vyneseno při veřejném jednání v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 9. prosince 1994.

Herbert PETZOLD
úřadující tajemník

Rolv RYSSDAL
předseda

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
28. září 1995
VĚC PROCOLA
(Rozsudek ve věci Procola versus Lucembursko)

Evropský soud pro lidská práva zasedající v souladu s článkem 43 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a příslušných ustanovení Jednacího řádu A, jako Senát, který tvořili soudci: R. Ryssdal, předseda, A. Spielmann, J. De Meyer, R. Pekkanen, J. M. Morenilla, F. Bigi, G. Mifsud Bonnici, D. Gotchev, P. Kúris, a H. Petzold, tajemník Soudu, po neveřejné poradě, která se konala ve dnech 28. dubna 1995 a 31. srpna 1995, vynáší následující rozsudek, který byl přijat posledně uvedeného dne:

POSTUP

1. Případ byl Soudu předán Evropskou komisí pro lidská práva (dále jen „Komise“) dne 9. září 1994, a to v rámci tříměsíční lhůty stanovené článkem 32 § 1 a článkem 47 Úmluvy. Tomu předcházelo podání stížnosti (č. 14570/89) proti Lucemburskému velkovévodství, předložené Komisí podle článku 25 sdružením podle lucemburského práva – Zemědělské sdružení na podporu trhu s mlékem (dále jen „Procola“) – a jeho šedesáti šesti členy, dne 22. listopadu 1988. Žádost Komise se opírala o články 44 a 48 a o prohlášení, jímž Lucembursko uznalo obligatorní jurisdikci Soudu (článek 46). Účelem žádosti bylo docílit rozhodnutí o tom, zda skutkový děj případu zakládá porušení závazků žalovaného státu podle článku 6 Úmluvy.

2. V odpovědi na dotaz učiněný podle ustanovení 33 § 3 (d) Jednacího řádu Soudu, stěžující si sdružení prohlásilo, že si přeje zúčastnit se řízení, a jmenovalo právního zástupce, který je bude zastupovat (ust. 30).

3. Do ustaveného Senátu byl jmenován z moci úřední pan A. Spielmann, zvolený soudce lucemburské národnosti (článek 43 Úmluvy), a pan R. Ryssdal, předseda Soudu (ust. 21 § 3 /b/). Dne 24. září 1994 předseda Soudu za přítomnosti tajemníka Soudu vyložil jména ostatních sedmi členů, a to pánů J. De Meyera, R. Pekkanena, J. M. Morenilly, F. Bigiho, G. Mifsuda Bonniciho, D. Gotcheva a P. Kúrise (článek 43 in fine Úmluvy a ust. 21 § 4).

4. Jako předseda Senátu (ust. 21 § 5) pan Ryssdal prostřednictvím tajemníka Soudu konzultoval se zástupcem lucemburské vlády (dále jen „Vláda“), s právním zástupcem stěžovatele a s delegátem Komise postup řízení (ust. 37 § 1 a 38). V souladu s následně vydaným nařízením obdržel tajemník Soudu zápisy stěžujícího si sdružení a Vlády, a to ve dnech 5. ledna a 20. ledna 1995. Dne 28. března informoval sekretář Komise tajemníka Soudu, že její delegát přednese své připomínky v průběhu ústního jednání.

5. V mezidobí, dne 17. března 1995, vypracovala Komise spis o řízení před ní, který si vyžádal tajemník Soudu na základě pokynů předsedy Soudu.

6. V souladu s rozhodnutím předsedy Soudu se veřejné zasedání konalo v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 24. dubna 1995. Soud předtím vykonal přípravné řízení. K Soudu se dostavili:

(a) za Vládu pan F. Hoffstetter, starší poradce, Ministerstvo zemědělství, vinařství a rozvoje venkova, vládní zmocněnec; pan J. Welter, advokát; paní A. Conzemius-Paccaud, stálá zástupkyně Lucemburska při Radě Evropy, právní zástupce;

(b) za Komisi pan A. Weitzel, delegát;

(c) za stěžující si sdružení pan F. Entringer, advokát, právní poradce.

Soud vyslechl úvodní přednesy pánů Weitzela, Entringera a Weltera.

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

I. Okolnosti případu

7. Procola je mlékárna, založená jako zemědělské sdružení podle lucemburského práva. Její zaregistrované sídlo se nachází v Ingeldorfu.

A. Geneze případu

8. Po zavedení systému „mléčné kvóty“ v členských státech Evropského společenství na základě předpisů EHS č. 856/84 a č. 857/84 ze dne 31. března 1984, Lucembursko přijalo velkovévodským nařízením ze dne 3. října 1984 ustanovení, jimiž se inkorporovala pravidla Společenství do vnitrostátního práva. Dne 10. října 1984 byla vydána řada ministerských nařízení udělujících kvóty nákupu mléka (tj. kvóty, při jejichž překročení bylo třeba platit dodatkové poplatky) čtyřem kupcům mléka ve Velkovévodství, tj. mlékárnám kupujícím mléko od výrobců – včetně stěžujícího si sdružení; kvóty byly odvozeny od čísel vyjadřujících nákup mléka v roce 1981.

9. Stěžující si sdružení a dva další kupci mléka se odvolali k Právnímu výboru Státní rady proti rozhodnutím, která stanovila referenční kvóty. V souladu s článkem 177 Smlouvy o vytvoření Evropského hospodářského společenství (dále jen „Smlouva EHS“) postoupil tento soud řadu otázek k předběžnému rozhodnutí Soudnímu dvoru Evropských společenství (dále jen „Soudní dvůr“); to bylo vydáno rozsudkem ze dne 25. listopadu 1986.

10. Ve světle odpovědi Soudního dvora Státní rada stanovila v rozsudku ze dne 26. února 1987, že volba roku 1981 jakožto roku, z něhož se vycházelo při stanovení kvót, vede k diskriminaci mezi kupci, což odporuje článku 40 § 3 Smlouvy EHS. Napadená rozhodnutí byla pozastavena a případ byl postoupen státnímu tajemníkovi pro zemědělství ke spravedlivějšímu rozdělení referenčních kvót mezi čtyři mlékárny v Lucembursku, a to formou velkovévodského předpisu.

11. Dne 27. května 1987 předložil státní tajemník nový návrh velkovévodského předpisu, podle něhož měly být referenční kvóty přiděleny zmíněným čtyřem kupcům mléka na základě dodávek mléka, které jim byly dodány v roce 1983. Aby bylo možno dostát povinnostem Lucemburska podle práva Společenství, bylo v návrhu předpisu uvedeno stanovit účinnost nového systému referenčních kvót nejen do budoucnosti, nýbrž i retrospektivně na dřívější roky mléčné produkce, a to se zpětnou účinností od dubna 1984. Návrh předpisu byl předložen Státní radě k posouzení.

12. Dopisem ze dne 24. června 1987 upozornil předseda Státní rady premiéra na skutečnost, že takovýmto pravidlům lze propůjčit zpětnou účinnost pouze formou zákona, a nikoli formou velkovévodského nařízení.

13. Na závěr svého jednání Státní rada navrhla některé změny, jakož i zákon o jediné klauzuli, který propůjčoval budoucí úpravě zpětnou účinnost ke dni 2. dubna 1984, tj. ke dni, kdy systém mléčných kvót vstoupil v platnost ve státech Společenství.

14. S některými změnami se stal návrh předpisu státního tajemníka ze dne 27. května 1987 velkovévodským nařízením ze dne 7. července 1987 a zákon navržený Státní radou dne 2. července 1987 se stal zákonem ze dne 27. srpna 1987, což učinilo tuto právní úpravu aplikovatelnou se zpětnou účinností na „dvanáctiměsíční období aplikace dodatkového poplatku z mléka, začínající vždy od 2. dubna 1984, 1. dubna 1985 a 1. dubna 1986.“ Pro toto období stanovil odstavec 2 jediného článku zákona toto: „Referenční kvóty pro kupce budou přerozděleny na základě ustanovení článku 3 velkovévodského nařízení ze dne 7. července 1987, citovaného výše, přičemž základní a dodatkové individuální referenční kvóty budou přepočítány na základě relevantních ustanovení téhož předpisu.“

15. Dne 21. září 1987 vydal státní tajemník čtyři ministerská nařízení, jimiž se stanovily mléčné kvóty pro stěžující si sdružení, a to pro každý ze čtyř roků mléčné produkce mezi 2. dubnem 1984 a 31. březnem 1988.

B. Žádost o soudní přešetření předložená Státní radě

16. Dne 24. listopadu 1987 požádalo sdružení Procola Státní radu o soudní přešetření každého ze čtyř nařízení s odůvodněním, že mají nepříznivý účinek na sdružení a jeho dodavatele, protože referenční kvóty, stanovené na roky mléčné produkce, jsou příliš nízké. Kromě řady důvodů pro zrušení údajné nezákonnosti velkovodského předpisu ze dne 7. července 1987 a porušení některých jeho ustanovení kritizovalo stěžující si sdružení jeho zpětnou aplikaci na roky mléčné produkce před obdobím, jež započalo dne 1. dubna 1987. Alternativně pak sdružení požadovalo od Právního výboru, aby Soudnímu dvoru předložil řadu otázek k předběžnému rozhodnutí, včetně otázky týkající se principu ne-retrospektivní aplikace.

17. Rozhodnutím ze dne 6. července 1988 zamítl Právní výbor uvedené žádosti s následujícím odůvodněním: „I když je pravda, že zákon zpravidla zakládá právní úpravu do budoucnosti, má legislativa možnost proppjčit zákonu zpětnou účinnost, pokud to Ústava nezakazuje. Lucembursko bylo požádáno, aby vyplnilo právní vakuum vytvořené rozsudkem Právního výboru ze dne 26. dubna 1987, kterým byla zrušena právní úprava, jinak by bylo porušeno své závazky z Římské smlouvy. Podle článku 189 zmíněné smlouvy jsou předpisy Společenství přímo aplikovatelné. Proto bylo Lucembursko povinno upravit otázku poplatků z mléka pro období od 2. dubna 1984 do 31. března 1987, což může učinit pouze Parlament po předchozím souhlasu orgánů Společenství. V každém případě sankce spojené s nesplněním povinností na straně kupců respektovat kvóty během prvního, druhého a třetího období nejsou vyšší nežli sankce, které by bylo nutno platit podle předchozí právní úpravy. Rozdíl ve výši přibližně 35 milionů (franků) ponese stát po dohodě s orgány Společenství, takže retrospektivní účinek mléčných kvót nejenže nezpůsobí stěžujícímu si sdružení škodu, ale ve skutečnosti vyzní v jeho prospěch. Stížnost na nezákonnost nemůže vůči zákonu být úspěšná, takže tento důvod musí odpadnout...“ Čtyři z pěti členů Právního výboru se již dříve účastnili koncipování stanoviska Státní rady k návrhu úpravy a přípravy zmíněného zákona.

II. Relevantní právo

A. Pravidla EHS a jejich implementace v Lucembursku

18. Za účelem regulace a stabilizace trhu s mlékem a mléčnými produkty, který se vyznačoval nadprodukcí, Rada ministrů Evropského hospodářského společenství přijala dne 31. března 1984 předpisy (EEC) č. 856/84 a č. 857/84. Těmito předpisy byl v členských státech Společenství vytvořen systém dodatkových poplatků z veškerého mléka dodaného nad rámec garantovaného množství známého jako „referenční kvóta“. Každému členskému státu byla přidělena celková referenční kvóta a ten ji pak měl rozdělit mezi výrobce mléka podle Formule A nebo kupce mléka (mlékárny) podle Formule B. Referenční kvóty pro kupce a výrobce byly určeny na základě dodávek, které odebrali, nebo jejich produkce v letech 1981, 1982 nebo 1983, upravené určitým procentem, stanoveným tak, aby dodávky nepřevýšily garantované množství. Dodatkový poplatek, který byl stanoven určitým procentem cílové ceny za mléko, byli povinni platit výrobci nebo odběratelé (kupci) podle situace z veškerého mléka vyrobeného nebo odebraného nad rámec referenční kvóty. Pokud členský stát zvolil Formuli B, odběratelé měli převést náklady z dodatkového poplatku pouze na ty výrobce, kteří jim dodali množství mléka překračující jejich kvóty.

19. Lucembursko si zvolilo Formuli B, přičemž prováděcí opatření k předpisu Společenství bylo vydáno formou velkovodského nařízení ze dne 3. října 1984 a ministerských nařízení ze dne 10. října 1984 (viz výše odstavec 8).

B. Státní rada

20. V době, kdy byl vynesena rozsudek napadený stěžujícím si sdružením, stanovily odstavce 2 a 3 článku 76 lucemburské Ústavy toto: „Kromě Vlády bude vytvořena též Rada, jejímž úkolem bude projednávat návrhy zákonů a návrhů na jejich změny, řešit správní spory a vynášet stanoviska k dalším otázkám, které jí postoupí vel-

kovévoda, nebo kde tak stanoví zákon. Organizaci této Rady a způsob, jakým bude vykonávat své funkce, stanoví zákon.“

1. Členství

21. Zákon ze dne 8. února 1961 ve znění ze dne 26. července 1972 upravoval organizaci Státní rady. V jeho článku 1 se stanoví toto: „Státní rada se skládá z jednadvaceti radů, z nichž jedenáct tvoří Právní výbor. Posledně uvedený počet nezahrnuje ty členy panovnické rodiny, kteří tvoří součást Státní rady.“ Uvedený zákon nerozlišuje mezi Právním výborem a vlastní Státní radou s ohledem na jmenování členů Státní rady (článek 4). Všichni členové jsou jmenováni velkovévodou, který je vybírá buď přímo nebo ze seznamu kandidátů, který mu předkládá Poslanecká sněmovna nebo Státní rada. Členové Právního výboru jsou vybíráni ze členů Státní rady (článek 5).

22. Článek 9 stanoví kvalifikační podmínky pro členství ve Státní radě. Tytéž kvalifikační podmínky platí i pro Právní výbor s výjimkou, že jeho členové musejí být navíc doktory práv nebo požívat oprávnění spojená s tímto titulem. Povinnosti člena Státní rady nejsou na plný úvazek a jsou nekompatibilní pouze s výkonem funkce člena Vlády, vládního rady nebo člena parlamentu. Článek 22 (2) stanoví: „Členové Právního výboru se nemohou účastnit projednávání případů, které již projednávali z titulu jiné funkce než jako členové Státní rady“. Z toho vyplývá, že rada, který se již zúčastnil projednávání případu jako člen Státní rady, je oprávněn projednávat tentýž případ, je-li předložen Právnímu výboru.

23. V zásadě působnost ve funkci člena Státní rady končí pouze dosažením věkové hranice, která v současné době činí 72 let.

2. Funkce

24. Státní rada plní pouze poradní a právní funkci (články 7 a 8).

25. S ohledem na svou poradní funkci (článek 27) Státní rada podává posudky ke všem vládním a poslanecským návrhům zákonů, návrhům obecně platných správních aktů a k návrhům předpisů nebo nařízení nutných k provádění (mezinárodních) smluv.

26. Jako justiční orgán je Státní rada prostřednictvím svého Právního výboru soudem první a poslední instance ve správním řízení. Její jurisdikce je omezena ve dvojím smyslu. Za prvé může pouze posuzovat zákonost individuálních správních rozhodnutí, nikoli však obecně závazných správních aktů; za druhé, s výjimkou, kdy zákon stanoví jinak (článek 29), je jediným možným opravným prostředkem proti těmto rozhodnutím právní přešetření důvodů nedostatku kompetence, ultra vires, zneužití pravomoci nebo porušení hmotněprávních nebo procesních ustanovení na ochranu soukromých zájmů (článek 31).

3. Navržená reforma

27. V roce 1989 byl článek 76 Ústavy změněn. Zákon, jehož návrh již byl předložen Parlamentu, má znamenat radikální reformu v celé této oblasti a jeho účelem je oddělit od sebe poradní a soudní funkce Státní rady.

ŘÍZENÍ PŘED KOMISÍ

28. Sdružení Procola a třiašedesát jeho členů, vesměs rolníků, postoupilo svou stížnost Komisi dne 22. listopadu 1988. Všichni si stěžovali, že bylo porušeno jejich právo na nezávislý a nestranný soud (angl. an independent and impartial tribunal established by law, franc. un tribunal indépendant et impartial établi par la loi - viz ukázka na str. 42) zaručené článkem 6 § 1 Úmluvy, s odůvodněním, že někteří členové Právního výboru,

kteří rozhodovali o žádosti Procoly o soudní přešetření, již dříve podali svůj posudek ohledně zákonnosti napa- dených předpisů. Stěžovatelé rovněž tvrdili, že zpětná aplikace rozhodnutí stanovících mléčné kvóty je v roz- poru s článkem 7 Úmluvy. V závěru stížnosti pak uvedli, že dodatkové poplatky porušovaly jejich právo pokoj- ného užívání majetku v rozporu s článkem 1 Protokolu č. 1.

29. Dne 1. července 1993 prohlásila Komise stížnost Procoly (č. 14570/89) za přípustnou, pokud jde o její první část, a za nepřipustnou, pokud jde o její zbytek. Stížnosti podané členy Procoly prohlásila Komise za ne- přípustné z důvodu nevyčerpání vnitrostátních opravných prostředků. Ve své zprávě ze dne 6. července 1994 (článek 31) Komise vyjádřila názor o poměru devíti hlasů ku šesti, že článek 6 Úmluvy porušen nebyl.

Konečné návrhy předložené Soudu

30. Ve svém podání požádala Vláda Soud, „aby stanovil, že článek 6 § 1 není na tento případ aplikovatelný, nebo subsidiárně, že citované ustanovení nebylo porušeno.“

31. Právní zástupce stěžovatelů požádal Soud, „aby stanovil, že ve vztahu k meritu případu došlo k porušení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, pokud jde o článek 6 § 1; aby stanovil, že ztráta stěžovatelů činí 4 456 453 lucemburských franků (LUF) plus úroky ve výši 568 290 LUF, tj. celkem 5 024 743 LUF.“

PRÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

I. Údajné porušení článku 6 § 1 Úmluvy

32. Stěžující si sdružení tvrdilo, že Právní výbor Státní rady není nezávislý a nestranný. Podle jeho mínění došlo k porušení článku 6 § 1 Úmluvy, který stanoví toto: „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla ... projednána nezávislým a nestranným soudem..., který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích...“

A. Aplikovatelnost článku 6 § 1

33. Sdružení Procola tvrdilo, že toto ustanovení je aplikovatelné na daný případ. Vláda a Komise zaujaly protichůdné stanovisko.

I. K existenci sporu ohledně práva

34. Vláda tvrdila, že žádost o soudní přešetření, předložená Právnímu výboru Státní rady, byla „objektivní“ (recours objectif) – to znamená, že se netýkala soukromého práva – namířená proti rozhodnutí, jímž se prováděly předpisy Společenství; nešlo tudíž o „spor“ (contestation) mezi dvěma stranami uvedenými v žalobě. Kdy- by byl Právní výbor žádosti vyhověl, nebyl by respektoval napadená rozhodnutí a byl by postoupil případ stát- nímu tajemníkovi, aby učinil nové rozhodnutí. Nebyl by mohl nařídít vrácení zaplacených částek bez právního důvodu, k čemuž jsou podle článku 84 Ústavy oprávněny pouze obecné soudy rozhodující o civilních právech. Dále pak Vláda uvedla, že i kdyby bylo bývalo možné předložit tuto žádost obecným soudům, nebylo by býva- lo možné učinit rozhodnutí ve prospěch Procoly, jelikož sdružení jako takovému nikdy nepřislušel vymahatel- ný nárok. Žádostí by se tudíž nebylo bývalo domohlo vrácení dodatkových poplatků Procole nebo přiznání ná- hrady škody, protože podle systému přijatého v Lucembursku poplatek, třeba uložený odběrateli, byl jim dále převeden pouze na ty výrobce, kteří překročili svou kvótu (viz výše odstavec 18). Krátce řečeno, řízení by bylo nevedlo k žádnému výsledku, který by ovlivnil finanční postavení stěžovatele.

35. Stěžující si sdružení tvrdilo, že pokud ministerská nařízení nebyla zrušena, nemohlo uplatňovat nárok na náhradu škody u civilních soudů; tato nařízení mohla zrušit pouze Státní rada. Proto bylo řízení před Státní ra- dou rozhodující pro civilní řízení, jmenovitě pro právo na vrácení pokuty z nadvýroby. Sdružení Procola tvrdí-

lo, že na základě systému podle Formule B, přijatého Lucemburskem, bylo stranou, vůči níž byl stát právně vázán vést jednání finanční povahy v případě nadvýroby. Důkazem toho je skutečnost, že stát zahájil řízení proti sdružení za účelem zajištění platby pokuty pokaždé, když došlo k překročení referenční kvóty.

36. Komise zastávala názor, že žádost ke Státní radě byla podána v souvislosti s veřejnoprávním sporem, který se netýkal soukromého práva stěžujícího si sdružení. Jejím skutečným cílem bylo zajistit v abstraktní poloze přešetření zákonnosti opatření přijatých veřejnými orgány.

37. Soud konstatuje, že strany zaujímaly před Právním výborem protichůdná stanoviska k otázce, zda ministerským nařízením stanovícím kvóty mléka mohla být propůjčena zpětná účinnost. Sdružení Procola tvrdilo, že pokud jde o období 1984 – 1987, nebylo třeba poplatky uhradit, protože předchozí předpisy byly zrušeny, což zabránilo dát nařízením zpětnou účinnost, zatímco delegát státu tvrdil, že nařízení byla zákonná. Případ stěžujícího si sdružení byl dostatečně obhajitelný, protože Státní rada detailně posoudila odporující si argumenty (viz rozsudek ve věci Neves e Silva versus Portugalsko ze dne 27. dubna 198, Serie A č. 153, str. 14, § 37, a rozsudek ve věci Périscope versus Francie ze dne 26. března 1992, Serie A č. 234 – B, str. 65, § 38). Ve smyslu článku 6 Úmluvy se nade vši pochybnost jednalo o spor týkající se určení práva.

2. K právní povaze sporného práva

38. Soud připomíná, že článek 6 § 1 je aplikovatelný, je-li žaloba „hmotná“ co do své povahy a spočívá-li na údajném porušení práv, která mají rovněž hmotnou povahu, bez ohledu na původ sporu a bez ohledu na skutečnost, že jurisdikce přísluší správním soudům (viz mimo jiné výše citovaný rozsudek ve věci Editions Périscope versus Francie, Serie A č. 234 – B, str. 66, § 40 a rozsudek ve věci Beaumartin versus Francie ze dne 24. listopadu 1994, Serie A č. 296 – B, str. 60 – 61, § 28)⁹.

39. Soud pokládá za nezbytné posoudit toto řízení jako celek, aby se ujistil, že řízení bylo skutečně rozhodujícím pro civilní právo. Procola nárokovala vrácení pokuty z nadvýroby ve výši 4,5 milionu lucemburských franků (LUF); sdružení tvrdilo, že tuto částku zaplatilo nesprávně, a to s odůvodněním, že jeho členové vyprodukovali mléko v průběhu období, kdy existovalo právní vacuum a kdy lucemburská vláda nebyla oprávněna postihovat je za nadvýrobu. Je samozřejmé, že žádost ke Státní radě mohla vyústit ve zrušení napadených nařízení, avšak toto zrušení by bylo umožnilo stěžujícímu si sdružení zahájit řízení u civilních soudů s cílem obdržet zpět částku, o níž se domnívalo, že byla zaplacená nesprávně. Podáním žádosti využilo sdružení Procola jediného prostředku, který mělo k dispozici – nepřímého – pokusit se dosáhnout navrácení dodatkových poplatků. S přihlédnutím k úzkému vztahu mezi řízením zahájeným sdružením Procola a k důsledkům, jaké mohl mít jeho výsledek pro jedno z jejích práv hmotné povahy, jakož i pro jeho ekonomickou aktivitu vůbec, mělo dané právo civilní povahy (viz výše citovaný rozsudek ve věci Editions Périscope versus Francie, Serie A č. 234 – B, str. 66, § 40; výše citovaný rozsudek ve věci Beaumartin versus Francie, Serie A č. 296 – B, str. 60 – 61, § 28; rozsudek ve věci Ortenberg versus Rakousko ze dne 25. listopadu 1994, Serie A č. 295 – B, str. 49, § 28 a implicitně rozsudek ve věci Van de Hurk versus Nizozemí ze dne 19. dubna 1994, Serie A č. 288, str. 16, § 43). V každém případě, jak upozornil stěžovatel, Komise dospěla ve svém rozhodnutí o přípustnosti k názoru, že zaplacení dodatkového poplatku státním orgánům lze interpretovat jako zbavení majetku ve smyslu prvního odstavce článku 1 Protokolu č. 1, přičemž právo pokojného užívání majetku je nesporně právem civilním.

40. Z toho vyplývá, že článek 6 je třeba na daný případ aplikovat.

⁹ Viz Výběr z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve Strasburgu, přílohový sešit číslo V/96, Rozsudek Evropského soudu o stížnosti č. 15287/89, str. 9

B. Soulad s článkem 6 § 1

41. Stěžující si sdružení poukázalo na to, že čtyři z pěti členů zasedajících v Právním výboru, když rozhodoval o žádosti Procola, zasedali již dříve v poradní skupině Státní rady, která předložila svůj posudek k velkovévodskému nařízení ze dne 7. července 1987, a navrhli zákon, jímž se uvedenému předpisu dala zpětná účinnost. Se zřetelem k názorům, které již vyjádřili dříve, zejména v dopise zaslaném předsedovi Státní rady dne 24. června 1987 (viz výše odstavec 12), nemohli členové Právnického výboru k posuzování otázky, jež jim byla předložena, jmenovitě, zda lze v souladu se zákonem retrospektivně aplikovat ministerská nařízení ze dne 21. září 1987, přistoupit nepředpojatě. V daném případě neexistovala objektivní ani subjektivní nestrannost.

42. Vláda poznamenala, že před Komisí sdružení Procola zpochybnilo pouze objektivní nestrannost Právnického výboru. Jeho novou stížnost na subjektivní nestrannost, na jejíž podporu nebyl předložen žádný nový důkaz, je tudíž třeba zamítnout jako novum. V daném případě, jak Vláda dále uvedla, je pravdou, že někteří členové Právnického výboru vykonávali nejprve poradní funkci – když podávali posudek k velkovévodskému nařízení ze dne 7. července 1987 a když navrhovali, aby Vláda nechala vydat zákon ze dne 27. srpna 1987 – a poté v soudcovské funkci. Bylo by však nesprávné z toho vyvozovat, že Státní rada se nenacházela v situaci, kdy mohla o aplikaci rozhodnout nestranně. Podle lucemburského právního řádu byl Právnický výbor povinen zamítnout stížnost směřující proti zákonu nikoli proto, že již dříve předložil svůj posudek k jeho návrhu, nýbrž proto, že v takové situaci mu nebylo dáno právo jednat jinak.

43. Soud má za to, že v daném případě není třeba rozhodnout o tom, zda byl Právnický výbor nezávislým soudem. Stěžující si sdružení nezpochybňovalo metodu jmenování členů Státní rady a dobu jejich setrvání ve funkci ani nenastolilo otázku, zda existovaly záruky před nátlakem zvenčí.

44. Jediná otázka, o níž je třeba rozhodnout, spočívá v tom, zda Právnický výbor splňoval požadavek nestrannosti podle článku 6 Úmluvy, a to s přihlédnutím ke skutečnosti, že čtyři z jeho pěti členů měli rozhodnout o zákonnosti předpisu, k němuž již dříve podávali stanovisko jako poradci.

45. Soud konstatuje, že čtyři členové Státní rady vykonávali ve stejném případě poradní i soudcovskou funkci. V rámci takové instituce, jakou je lucemburská Státní rada, pouhá skutečnost, že určité osoby po sobě vykonávaly tyto dva typy funkcí ohledně téhož rozhodnutí, může zpochybnit strukturální nestrannost této instituce. V daném případě mělo sdružení Procola legitimní důvody obávat se, že se členové Právnického výboru cítili být vázání názorem, který vyslovili dříve. Tato pochybnost sama o sobě, s přihlédnutím k jejímu křehkému odůvodnění, je dostatečná, aby narušila nestrannost uvedeného tribunálu, takže není nutné, aby se Soud zabýval dalšími aspekty stížnosti.

46. Z toho vyplývá, že článek 6 § 1 byl porušen.

II. Aplikace článku 50 Úmluvy

47. Podle článku 50 Úmluvy, „Jestliže Soud zjistí, že rozhodnutí nebo opatření soudního nebo každého jiného orgánu Vysoké smluvní strany je zcela nebo částečně v rozporu se závazky vyplývajícími z této Úmluvy, a jestliže vnitrostátní právo této strany umožňuje jen částečně odstranění důsledků takového rozhodnutí nebo opatření, rozhodnutí Soudu přiznává v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

A. Hmotná škoda

48. Sdružení Procola požadovalo vrácení 4 456 453 LUF, částku odpovídající pokutě za nadvýrobu, zvýšenou o úroky ve výši 568 290 LUF, což bylo sdružení povinno zaplatit v důsledku zpětné aplikace předpisu ze dne 7. července 1987. Sdružení logicky tvrdilo, že nebylo povinno platit žádnou pokutu za roky předcházející vstupu předpisu v platnost.

49. Vláda tvrdila, že nárok na náhradu utrpěné škody mohou uplatňovat pouze jednotliví členové sdružení Procola. Dále pak Vláda uvedla, že částka odpovídající náhradě škody by měla činit pouze 4 456 453 LUF, protože částka odpovídající úrokům nebyla vybrána.

50. Delegát Komise vyjádřil názor, že je obtížné spekulovat o tom, jaký by byl výsledek sporu, kdyby byl Právní výbor ustaven tak, aby skýtal všechny záruky nezávislého a nestranného soudu.

51. Soud rovněž nevidí žádnou příčinnou souvislost mezi porušením článku 6 § 1 a tím, že Státní rada zamítla žádost sdružení Procola. Proto Soud žádost zamítá.

B. Náklady a výdaje

52. Stěžující si sdružení, Vláda a delegát Komise ponechali tuto záležitost na uvážení Soudu. Stěžující si sdružení však navrhlo, aby se zřetelem na složitost případu byly náklady stanoveny ve výši mezi 5 % a 10 % z částky, o níž se v řízení jednalo, to jest mezi 250 000 LUF a 500 000 LUF.

53. Vycházeje ze zásady equity, jak požaduje článek 50, a ve světle relevantních kritérií, přiznává Soud sdružení Procola 350 000 LUF.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ:

1. stanoví, že článek 6 § 1 Úmluvy je na daný případ aplikovatelný;
2. stanoví, že článek 6 § 1 Úmluvy byl porušen;
3. stanoví, že žalovaný stát je povinen zaplatit stěžujícímu si sdružení do tří měsíců 350 000 (tři sta padesát tisíc) lucemburských franků jako úhradu nákladů a výdajů;
4. zamítá zbývající část nároku na spravedlivé zadostiučinění.

Vyhotoveno v jazyce anglickém a francouzském a vyneseno při veřejném zasedání v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 28. září 1995.

Herber PETZOLD
tajemník

Rolv RYSSDAL
předseda

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
23. října 1995
VĚC SCHMAUTZER
(Rozsudek ve věci Schmautzer versus Rakousko)

Evropský soud pro lidská práva zasedající v souladu s článkem 43 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a příslušných ustanovení Jednacího řádu A jako Senát, který tvořili soudci: R. Ryssdal, předseda, F. Matscher, L. – E. Pettiti, R. Macdonald, S. K. Martens, I. Foighel, J. M. Morenilla, Sir John Freeland, J. Makarczyk, jakož i H. Petzold, tajemník Soudu, po neveřejné poradě, která se konala ve dnech 28. dubna a 28. září 1995, vynáší následující rozsudek, který byl přijat posledně uvedeného dne:

POSTUP

1. Příklad byl postoupen Soudu Evropskou komisí pro lidská práva (dále jen „Komise“) dne 9. září 1994, a to v rámci tříměsíční lhůty stanovené článkem 32 § 1 a článkem 47 Úmluvy. Tomu předcházelo podání stížnosti (č. 15523/89) proti Rakouské republice, předložené Komisí podle článku 25, rakouským občanem, panem Peterem Schmautzerem, dne 26. května 1989. Žádost Komise se opírala o články 44 a 48 a o prohlášení, jímž Rakousko uznalo obligatorní jurisdikci Soudu (článek 46). Účelem žádosti bylo získání rozhodnutí o tom, zda skutkový děj případu zakládá porušení závazků žalovaného státu podle článku 6 § 1 Úmluvy.

2. V odpovědi na dotaz učiněný podle ustanovení 33 § 3 (d) Jednacího řádu Soudu A, stěžovatel prohlásil, že si přeje zúčastnit se řízení; předseda mu povolil, aby svou věc přednesl sám (ust. 30) v německém jazyce (ust. 27 § 3).

3. Dne 24. září 1994 předseda Soudu rozhodl s přihlédnutím k ustanovení 21 § 6 a v zájmu řádného chodu justice, že se vytvoří jediný Senát k posouzení tohoto případu, jakož i případů Umlauf, Gradinger, Pramstaller, Palaoro a Pfarrmeier versus Rakousko. Do ustaveného Senátu byli z moci úřední jmenováni pánové F. Matscher, zvolený soudce rakouské národnosti (článek 43 Úmluvy), a R. Ryssdal, předseda Soudu (ust. 21 § 3 /b/). Téhož dne předseda Soudu v přítomnosti tajemníka Soudu vylosoval jména ostatních sedmi členů, a to pánů L. – E. Pettitiho, R. Macdonalda, S. K. Martense, I. Foighela, J. M. Morenilly, Sira Johna Freelanda a J. Makarczyka (článek 43 in fine Úmluvy a ust. 21 § 4).

4. Jako předseda Senátu (ust. 21 § 5) pan Ryssdal prostřednictvím tajemníka Soudu konzultoval se zástupcem rakouské vlády (dále jen „Vláda“), s žadatelem a s delegátem Komise postup řízení (ust. 37 § 1 a 38). Na základě následně vydaného nařízení tajemník Soudu obdržel zápis Vlády dne 20. ledna 1995 a zápis stěžovatele dne 30. ledna 1995. Dne 3. února postoupila Komise tajemníkovi Soudu různé dokumenty, které si tajemník vyžádal na základě pokynů předsedy.

5. V souladu s rozhodnutím předsedy se veřejné jednání konalo v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 26. dubna 1995. Soud předtím vykonal přípravné řízení. K Soudu se dostavili:

(a) za Vládu pan F. Cede, velvyslanec, vedoucí mezinárodně právního odboru, Spolkové ministerstvo zahraničních věcí, zástupce Vlády; sl. I. Siess, odbor pro Ústavu, Spolkové kancléřství, poradce; sl. E. Bertagnoli, mezinárodně právní odbor, Spolkové ministerstvo zahraničních věcí, poradce;

(b) za Komisi pan A. Weitzel, delegát;

(c) za stěžovatele pan P. Schmautzer, advokát.

Soud vyslechl úvodní přednesy pánů Weitzela, Schmautzera a Cedeho, jakož i odpověď na otázku, kterou položil.

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

I. Okolnosti případu

6. Dne 30. dubna 1986 policie zastavila pana Petera Schmautzera, když řídil své auto. Nebyl připoután bezpečnostním pásem. Formou „rozhodnutí o potrestání“ (Straferkenntnis) ze dne 1. června 1987 mu spolkový policejní orgán (Bundespolizeidirektion) v Grazu uložil pokutu 300 rakouských schillingů (ATS) pod hrozbou uvěznění na dvacet čtyři hodiny v případě jejího nezaplacení, a to za přestupek ve smyslu oddílů III (1) a (5) (a) třetího dodatku k zákonu o motorových vozidlech (Kraftfahrzeuggesetz – viz níže odstavec 10).

7. Stěžovatel se odvolal proti tomuto rozhodnutí k úřadu zemské vlády Štýrska (Amt der Landesregierung), který rozhodnutí o potrestání potvrdil dne 2. února 1988 s tím, že pokutu snížil na 200 ATS pod hrozbou uvěznění na čtrnáct hodin v případě jejího nezaplacení.

8. Dne 6. dubna 1988 se stěžovatel odvolal k Ústavnímu soudu (Verfassungsgerichtshof). Stěžoval si na porušení principu, podle něhož jsou si všichni občané před zákonem rovni, a uvedl, že byl subsidiárně odsouzen k odnětí svobody správním orgánem, který nebyl „nezávislým a nestranným“ soudem, čímž došlo k porušení článků 5 a 6 Úmluvy. Současně tvrdil, že požadavek být připoután bezpečnostním pásem znamená zásah do jeho soukromého života, což odporuje článku 8 Úmluvy. Dne 27. února 1989, na závěr projednávání případu v neveřejném zasedání, se Ústavní soud odmítl zabývat odvoláním [článek 144 § 2 Spolkové Ústavy (Bundes – Verfassungsgesetz) – viz níže odstavec 12], protože z hlediska judikatury k článku 6 Úmluvy nemělo dostatečné vyhlídky na úspěch; kromě toho se případ nenacházel mimo jurisdikci Správního soudu (Verwaltungsgerichtshof). Na žádost pana Schmautzera se Ústavní soud rozhodl postoupit stížnost Správnímu soudu.

9. Dne 20. září 1989 zastavil Správní soud řízení, jež před ním probíhalo, protože stížnost pana Schmautzera nesplňovala podstatné ani formální náležitosti článku 34 (2) zákona o Správním soudu (Verwaltungsgerichtshofsgesetz – viz níže odstavec 14).

II. Relevantní vnitrostátní právo

A. Právní předpisy o silničním provozu

10. Článek III zákona z roku 1976 ve znění zákona z roku 1984, jímž byl změněn zákon o motorových vozidlech z roku 1967 (Kraftfahrzeuggesetz), stanoví toto: „1. Je-li sedadlo motorového vozidla vybaveno bezpečnostním pásem, jak vyžaduje zákon o motorových vozidlech, musí být řidič a spolucestující, kteří sedí na takovém sedadle, připoutáni bezpečnostním pásem obvyklým způsobem (bestimmungsgemäß)... 5. Správního přestupku, za který může být uložen trest pokuty ve výši 100 ATS formou rozhodnutí o potrestání bez ústního jednání (Organstrafverfügung) na základě článku 50 zákona o správním trestání z roku 1950, se dopustí: (a) řidiči motorového vozidla nebo (b) cestující v motorovém vozidle, kteří nesplní podmínky uvedené v odstavci (1), první větě. V případě odmítnutí zaplatit pokutu ve výši ..., může (příslušný) orgán uložit pokutu až do výše 300 ATS s odpůrným trestem uvěznění až do dvaceti čtyř hodin, nebude-li pokuta zaplacená...“

B. Řízení

11. Článek 90 § 1 Spolkové Ústavy (Bundes – Verfassungsgesetz) stanoví toto: „Jednání před soudy v civilních a v trestních věcech bude ústní a veřejné. Výjimky může stanovit pouze zákon.“

1. Řízení před Ústavním soudem

12. Na základě článku 144 § 1 Spolkové Ústavy je Ústavní soud, je-li mu zaslána stížnost (Beschwerde), povinen rozhodnout, zda správním rozhodnutím (Bescheid) bylo porušeno právo zaručené Ústavou, nebo zda bylo aplikováno nařízení (Verordnung) v rozporu se zákonem, zákon v rozporu s Ústavou nebo (zda byla aplikována) mezinárodní smlouva neslučitelná s rakouským právem. Článek 144 § 2 stanoví toto: „Až do okamžik-

ku jednání může Ústavní soud odmítnout formou rozhodnutí (Beschluss) zabývat se odvoláním, neexistují-li dostatečné vyhlídky na úspěch, nebo nelze-li očekávat, že rozsudek objasní některou otázku ústavního práva. Soud nemůže odmítnout zabývat se případem vyloučeným z jurisdikce Správního soudu podle článku 133.“

2. Řízení před Správním soudem

13. Podle článku 130 § 1 Spolkové Ústavy je Správní soud povolán projednávat, inter alia, stížností, v nichž se tvrdí, že je správní rozhodnutí nezákonné.

14. Článek 34 (2) zákona o Správním soudu (Verwaltungsgerichtshofsgesetz) stanoví toto: „Stížnosti, které nejsou v rozporu s některou z okolností uvedených v odstavci (1), ale které nesplňují podmínky formy a obsahu, stanovené v článcích 23, 24, 28 a 29, se odročí o krátkou dobu, aby bylo možné jejich nedostatky zhojit (Bhebung der Maengel); stížnosti, které nebyly upraveny v rámci stanovené lhůty, se pokládají za vzaté zpět.“

15. Článek 39 (1) výslovně stanoví, že na konci předběžného řízení (Vorverfahren) Správní soud musí konat ústní jednání, pokud o to stěžovatel požádá. Článek 39 (2) zní následovně: „Bez ohledu na žádost strany podle odstavce (1) může Správní soud rozhodnout, že nenařídí ústní jednání, jestliže: 1. řízení musí být zastaveno (článek 33) nebo stížnost zamítnuta (článek 34); 2. napadené rozhodnutí musí být zrušeno jako nezákonné pro nedostatek jurisdikce napadeného orgánu (článek 42 /2/ /2/); 3. napadené rozhodnutí musí být zrušeno jako nezákonné pro porušení procesních ustanovení (článek 42 /2/ /3/); 4. napadené rozhodnutí musí být zrušeno, protože jeho obsah je nezákonný s ohledem na ustálenou judikaturu Správního soudu; 5. ani napadený orgán ani žádná jiná strana před Soudem neučinily písemná podání v odpověď a napadené rozhodnutí musí být zrušeno; 6. soudu je zřejmé z přednesů stran během před ním probíhajícího řízení a ze spisů o předchozím správním řízení, že v ústním jednání pravděpodobně nedojde k dalšímu objasnění případu.“ Odstavce 1 a 3 článku 39 (2) jsou v platnosti od roku 1958; odstavce 4 a 5 byly přijaty v roce 1964 a odstavec 6 v roce 1982.

16. Článek 41 (1) zákona o Správním soudu stanoví toto: „Pokud Správní soud nenalezne žádnou nezákonnost vyplývající z nedostatku jurisdikce napadeného orgánu nebo z porušení procesních ustanovení (článek 42 /2/ /2/ a /3/) ..., musí posoudit napadené rozhodnutí na základě skutečností nalezených napadeným orgánem a s přihlédnutím k předloženým stížnostem ... Jestliže usoudí, že důvody, které dosud nebyly sděleny jedné ze stran, by mohly být rozhodující pro rozhodnutí (o jedné z těchto stížností) ..., musí vyslechnout strany k tomuto bodu, a je-li to nezbytné, musí řízení odročit.“

17. Článek 42 (1) téhož zákona stanoví, že není-li uvedeno jinak, musí Správní soud buď stížnost zamítnout jako nedůvodnou nebo zrušit napadené rozhodnutí. Na základě článku 42 (2) „Správní soud zruší napadené rozhodnutí, je-li nezákonné: 1. s ohledem na jeho obsah, (nebo) 2. protože napadený orgán neměl jurisdikci, (nebo) 3. pro porušení procesních ustanovení tím, že

(a) napadený orgán shledal prokázanými skutečnostmi, které jsou v rozporu se spisovým materiálem, nebo

(b) skutečnosti vyžadují další přešetření v důležitém bodě, nebo

(c) napadený orgán nerespektoval procesní ustanovení, což mohlo vést k jeho odlišnému rozhodnutí.“

18. Jestliže Správní soud napadené rozhodnutí zruší, „jsou správní orgány povinny ... učinit okamžitá opatření za použití právních prostředků, které mají k dispozici, aby v daném případě nastolily právní situaci, která odpovídá právnímu názoru (Rechtsanschauung) Správního soudu“ (článek 63 /1/).

19. Rozsudkem ze dne 14. října 1987 (G 181/86) Ústavní soud rozhodl takto: „Ze skutečnosti, že bylo nezbytné rozšířit výhradu k článku 5 Úmluvy takovým způsobem, aby se vztahovala i na procesní záruky článku 6 Úmluvy s ohledem na vztah mezi těmito dvěma ustanoveními, nepřímou vyplývá, že omezená kontrola [die

(bloß) nachprüfende Kontrolle], vykonávaná Správním soudem nebo Ústavním soudem, je nedostačující, pokud jde o trestní sankce ve smyslu Úmluvy, které výhrada nezahrnuje.“

3. „Nezávislé správní senáty“

20. V souladu s článkem 129 Spolkové Ústavy byly ve spolkových zemích vytvořeny „nezávislé správní senáty“ (Unabhaengige Verwaltungssenate), a to s účinností od 1. ledna 1991. Posláním těchto senátů je posuzovat skutkové i právní otázky vznikající v případech správních přestupků (Verwaltungsübertretungen).

III. Výhrada Rakouska k článku 5 Úmluvy

21. Ratifikační listina k Úmluvě, kterou rakouská vláda uložila u depozitáře dne 3. září 1958, obsahuje, inter alia, výhradu, která zní takto: „Ustanovení článku 5 Úmluvy budou aplikována tak, aby nedocházelo k narušování opatření ke zbavení svobody ve smyslu zákonů o správním řízení, BGBl (Spolkový úřední věstník) č. 172/1950, s výhradou následné kontroly prováděné Správním soudem nebo Ústavním soudem ve smyslu Spolkové Ústavy Rakouska.“

ŘÍZENÍ PŘED KOMISÍ

22. Pan Schmutzler se obrátil na Komisi dne 26. května 1989. S odvoláním na články 5 a 6 Úmluvy si stěžoval, že v řízení, které mohlo vést k jeho odsouzení k trestu odnětí svobody, neměl přístup k nezávislému a nestrannému soudu. Dále si pak stěžoval na zasahování do svého soukromého života v rozporu s články 8 a 14 Úmluvy, a to tím, že mu byla uložena povinnost připoutat se bezpečnostním pásem.

23. Dne 10. května 1993 Komise shledala stížnost (č. 15523/89) přípustnou, pokud se jedná o článek 6, a nepřipustnou, pokud se jedná o její zbývající část. Ve své zprávě ze dne 19. května 1994 (článek 31) vyjádřila Komise názor, že byl porušen článek 6 § 1, pokud jde o přístup k soudu (jednomyslně), a že nevzniká samostatná otázka při aplikaci článku 6 § 1, pokud jde o nekonání ústního jednání (jednomyslně).

Konečné návrhy Vlády předložené Soudu

24. Ve svém podání Vláda požádala Soud, aby stanovil, že „Článek 6 Úmluvy nelze na daný případ aplikovat; nebo alternativně, že článek 6 Úmluvy nebyl porušen ve sporném trestněsprávním řízení.“

PRÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

I. Údajné porušení článku 6 § 1 Úmluvy

25. Stěžovatel si stěžoval na porušení článku 6 § 1 Úmluvy, který stanoví: „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla projednána veřejně ... nezávislým a nestranným soudem, ... který rozhodne ... o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.“ Stěžovateli bylo, jak sám tvrdil, odepřeno právo na „soud“ a projednání (jeho záležitosti) takovýmto orgánem.

A. Uplatnění článku 6 § 1

1. K existenci „trestního obvinění“

26. V podání pana Schmutzlera znamenalo jeho obvinění ze spáchání trestněsprávného přestupku „trestní obvinění“. Vláda toto tvrzení nenapadla.

27. Aby bylo možné určit, zda lze přestupek kvalifikovat jako „trestný“ pro účely Úmluvy, je třeba se nejdříve přesvědčit o tom, zda ustanovení definující přestupek náleží v právním systému napadeného státu k trestnímu právu; poté je třeba posoudit „skutečnou povahu přestupku“ a stupeň přísnosti hrozícího trestu (viz mimo jiné rozsudek ve věci Öztürk versus Německo ze dne 21. února 1984, Serie A č. 73, str. 18, § 50 a rozsudek ve věci Demicoli versus Malta ze dne 27. srpna 1991, Série A č. 210, str. 15 – 17, §§ 31 – 34).

28. Shodně s Komisí Soud poznamenává, že ačkoli dané přestupky a následné řízení v daném případě spadají do správní oblasti, mají přesto trestní povahu. To se mimo jiné odráží i na použité terminologii. V rakouském právu se hovoří o správních přestupcích (Verwaltungsstraftaten) a o správním řízení trestním (Verwaltungsstrafverfahren). Kromě toho trest uložený stěžovateli byl provázen nařízením k jeho uvěznění pro případ, že stěžovatel pokutu nezaplatí (viz výše odstavec 10). Tyto úvahy stačí k tomu, aby bylo možné pro účely Úmluvy kvalifikovat přestupek, z něhož byl stěžovatel obviněn, jako „trestní“.

2. Výhrada Rakouska k článku 5 Úmluvy

29. Podle Vlády spadalo napadené řízení pod rozsah výhrady Rakouska k článku 5 Úmluvy. Nelze pochybovat o tom, že zmínkou o „opatřeních ke zbavení svobody“ zamýšlela rakouská vláda začlenit do výhrady též řízení spojené s takovými opatřeními. Jakýkoli jiný výklad by neměl smysl a navíc by směřoval proti záměru (rakouských) orgánů, kterým bylo vyloučit z rozsahu Úmluvy celý správní systém, včetně hmotněprávních a procesních ustanovení trestního práva správního. Tak by tomu bylo dokonce i v případě, kde – jako je tomu zde – byl obviněný pouze pokutován, i když nezaplacení pokuty by bylo mělo podpůrně za následek jeho uvěznění. Zákon o motorových vozidlech nebyl uveden mezi čtyřmi zákony citovanými ve výhradě. Avšak jeden z těchto zákonů, trestní zákon správní, ve svém článku 10 stanoví, že pokud není uvedeno jinak, určují povahu a přísnost sankcí obecné správní zákony. Z tohoto hlediska je nepodstatné, že článek III třetího pozměněného znění zákona o motorových vozidlech, který byl aplikován v tomto případě, byl vydán až poté, kdy byla výhrada uložena u depositáře (Úmluvy), protože toto ustanovení objasňuje pouze podstatu povinnosti stanovené zákonem o motorových vozidlech z roku 1955.

30. Stěžovatel tvrdil, že výhradu nelze na daný případ aplikovat. Tato výhrada především nesplňuje podmínky článku 64 Úmluvy, který stanoví toto : „1. Každý stát může při podpisu této Úmluvy nebo deponování své ratifikační listiny učinit výhradu ke kterémukoli ustanovení Úmluvy, pokud zákon, který v té době platí na jeho území, není v souladu s tímto ustanovením. Výhrady všeobecné povahy nejsou podle tohoto článku povoleny. 2. Každá výhrada učiněná podle tohoto článku musí obsahovat stručný popis příslušného zákona.“ Dále, při jeho přesném výkladu, znění článku vylučuje rozšíření jeho působnosti na oblast procesní, jak se stalo zde.

31. Soud zdůrazňuje, že v rozsudku ve věci Chorherr versus Rakousko ze dne 25. srpna 1993 stanovil, že výhrada Rakouska k článku 5 Úmluvy je slučitelná s článkem 64 (Serie A č. 266 – B, str. 35, § 21). Zbývá tudíž ujistit se o tom, zda ustanovení aplikovaná v daném případě spadají pod rozsah této výhrady. Tato ustanovení se v určitém důležitém ohledu liší od těch, o něž se jednalo v případě Chorherr. Soud konstatuje, že pan Schmautzer opřel svou stížnost o článek 6 Úmluvy, zatímco v textu výhrady, na kterou se odvolala Vláda, se cituje pouze článek 5, přičemž tato výhrada se výslovně zmiňuje pouze o opatřeních ke zbavení svobody. Kromě toho se výhrada uplatňuje jen tehdy, pokud byla aplikována jak hmotněprávní, tak i procesní ustanovení jednoho nebo více ze čtyř zvláštních zákonů v ní citovaných. Zde však byla aplikována ustanovení jiného zákona, tj. zákona o motorových vozidlech z roku 1967. Tyto úvahy dostatečně opravňují k závěru, že se na daný případ zmíněná výhrada nepoužije.

B. Soulad s článkem 6 § 1

1. Přístup k soudu

32. Pan Schmutzter tvrdil, že žádný z orgánů, které se jeho případem zabývaly v napadeném řízení, nelze pokládat za „soud“ ve smyslu článku 6 § 1. To platí nejen pro správní orgány, ale i pro Ústavní soud, jehož kontrola se omezuje pouze na otázky ústavnosti, a především pak pro Správní soud. Posledně jmenovaný soud je vázán skutkovými zjištěními správních orgánů s výjimkou procesního nedostatku ve smyslu článku 42 (2) odstavce 3 zákona o správním soudu (viz výše uvedený odstavec 17). Správní soud tudíž není oprávněn sám si opatřovat důkazy nebo konstatovat fakta či se seznamovat s novými skutečnostmi. Kromě toho v případě zrušení správního opatření není oprávněn nahradit je svým vlastním rozhodnutím, ale je vždy povinen vrátit případ příslušnému správnímu orgánu. Krátce řečeno, jeho kontrola se omezuje výlučně na právní otázky, takže jej nelze pokládat za orgán s plnou soudní jurisdikcí.

33. Vláda s tímto tvrzením nesouhlasila, zatímco Komise je akceptovala.

34. Soud připomíná, že rozhodnutí přijatá správními orgány, které samy nespĺňují požadavky článku 6 § 1 Úmluvy – jak je tomu v daném případě u spolkového policejního orgánu a u úřadu zemské vlády (viz výše odstavce 6 a 7) – musí podléhat následné kontrole „soudního orgánu, který má plnou soudní jurisdikci“ (viz, inter alia a mutatis mutandis, následující rozsudky: *Albert a Le Compte versus Belgie* ze dne 10. února 1983, Serie A č. 58, str. 16, § 29; *Öztürk*, výše citovaný, str. 21 – 22, § 56 a *Fischer versus Rakousko* ze dne 26. dubna 1995, Serie A č. 312, str. 17, § 28).

35. Ústavní soud není takovýmto orgánem. V daném případě mohl posoudit napadené řízení pouze z hlediska jeho souladu s Ústavou, což mu neumožňovalo posoudit všechna relevantní fakta. Proto postrádal jurisdikci požadovanou článkem 6 § 1.

36. Pravomoc Správního soudu je třeba posoudit ve světle té skutečnosti, že tento soud v daném případě zasedal v řízení, které mělo z hlediska Úmluvy trestní povahu. Z toho vyplývá, že posuzuje-li se slučitelnost jeho pravomoci s článkem 6 § 1, je třeba přihlédnout ke stížnostem předloženým tomuto soudu stěžovatelem, jakož i k charakteristickým znakům pojmu „soudní orgán, který má plnou jurisdikci“. Mezi tyto znaky náleží pravomoc zrušit v každém ohledu, jak ohledně skutových, tak i ohledně právních otázek, rozhodnutí nižšího orgánu. Jelikož Správní soud takovou pravomoc nemá, nelze jej pokládat za „soud“ ve smyslu Úmluvy. Kromě toho Ústavní soud ve svém rozsudku ze dne 14. října 1987 konstatoval, že pokud se jedná o trestní sankce, na něž se nevztahuje výhrada k článku 5, je omezená kontrola vykonávaná Ústavním soudem nebo Správním soudem nedostatečná (viz výše odstavec 19).

37. Z toho vyplývá, že stěžovatel neměl přístup k „soudu“. Proto v tomto bodě došlo k porušení článku 6 § 1.

2. Neexistence ústního jednání

38. Pan Schmutzter dále kritizoval Správní soud za to, že nenařídil ústní jednání.

39. S přihlédnutím k závěru uvedenému výše v odstavci 37, Soud neshledává nezbytným se touto stížností zabývat.

II. Uplatnění článku 50 Úmluvy

40. Podle článku 50 Úmluvy, „Jestliže Soud zjistí, že rozhodnutí nebo opatření soudního nebo jakéhokoli jiného orgánu Vysoké smluvní strany je zcela, nebo částečně v rozporu se závazky vyplývajícími z této Úmluvy, a jestliže vnitrostátní právo této strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků takového rozhodnutí nebo opatření, Soud v rozhodnutí přizná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

41. Delelegát Komise přenechal otázku spravedlivého zadostiučinění volně úvaze Soudu.

A. Škoda

42. Pokud jde o hmotnou škodu, stěžovatel se domáhal vrácení částky, kterou zaplatil jako pokutu, tj. 200 ATS.

43. Vláda namítla, že Soud není oprávněn zrušit odsouzení vynesené vnitrostátními soudy nebo nařídít vrácení pokuty. Kromě toho Soud nemůže při přiznání náhrady spekulovat nad tím, jaký by byl býval výsledek řízení, kdyby byl měl stěžovatel přístup k soudu ve smyslu článku 6 § 1 Úmluvy.

44. Soud s touto námitkou souhlasí. Soud nemůže spekulovat nad tím, jaký by byl býval výsledek napadeného řízení, kdyby bylo bývalo nedošlo k porušení Úmluvy (viz rozsudek ve věci Hauschildt versus Dánsko⁷¹) ze dne 24. května 1989, Serie A č. 154, str. 24, § 57, rozsudek ve věci Saïdi versus Francie ze dne 20. září 1993, Serie A č. 261 – C, str. 58, § 49 a výše citovaný rozsudek ve věci Fischer, str. 21, § 47). Soud má za to, že vzhledem k okolnostem případu, tento rozsudek je pro stěžovatele dostatečnou náhradou škody.

B. Náklady a výdaje

45. Kromě toho pan Schmautzer požadoval zaplacení částky 111 217 ATS jako úhrady nákladů a výdajů vynaložených při řízení před vnitrostátními soudy a poté před orgány Úmluvy.

46. Vláda vyjádřila názor, že je možno vzít v úvahu pouze řízení před Správním soudem – kde došlo k údadnému porušení – jakož i řízení ve Strasbourg. Současně vláda napadla výši nákladů, přičemž byla ochotna zaplatit celkovou částku 54 900 ATS.

47. Vycházejí ze zásady equity a s přihlédnutím k informacím, jimiž disponuje, jakož i ke své judikatuře, Soud přiznává panu Schmautzerovi částku 70 000 ATS.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ:

1. stanoví, že článek 6 § 1 Úmluvy se v tomto případě uplatní;
2. stanoví, že citovaný článek byl porušen, pokud se jedná o přístup k soudu;
3. stanoví, že není nezbytné posuzovat stížnost na neexistující ústní jednání před Správním soudem;
4. stanoví, že žalovaný stát je povinen zaplatit stěžovateli během tří měsíců 70 000 (sedmdesát tisíc) rakouských schillingů jako náhradu nákladů a výdajů;
5. zamítá zbývající část žádosti o spravedlivé zadostiučinění.

Vyhotoveno v jazyce anglickém a francouzském a vyneseno při veřejném jednání v Paláci lidských práv ve Strasbourg dne 23. října 1995.

Herbert PETZOLD
tajemník

Rolv RYSSDAL
předseda

⁷¹ Viz Výběr z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve Strasbourg, přílohový sešit číslo IV/95, Rozsudek Evropského soudu o stížnosti č. 10486/83, str. 14

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

28. října 1994

VĚC BONER

(Rozsudek ve věci Boner versus Spojené království)

Evropský soud pro lidská práva zasedající v souladu s článkem 43 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a příslušných ustanovení Jednacího řádu Soudu jako Senát, který tvořili soudci R. Ryssdal, předseda, R. Macdonald, J. De Meyer, E. Palmová, J. M. Morenilla, F. Bigi, Sir John Freeland, A. B. Baka, J. Makarczyk, jakož i H. Petzold, úřadující tajemník Soudu, po neveřejné poradě, která se konala dne 21. dubna a 21. září 1994, vynáší následující rozsudek, který byl přijat posledně uvedeného dne:

POSTUP

1. Případ byl postoupen Soudu dne 12. července 1993 Evropskou komisí pro lidská práva (dále jen „Komise“) a dne 3. srpna 1993 vládou Spojeného království Velké Británie a Severního Irska (dále jen „Vláda“), a to v rámci tříměsíční lhůty stanovené článkem 32 § 1 a článkem 47 Úmluvy. Tomu předcházelo podání stížnosti (č. 18711/91) proti Spojenému království, předložené Komisi podle článku 25 dne 4. dubna 1991 britským občanem, panem Anthony Bonerem. Žádost Komise se opírala o články 44 a 48 a o prohlášení, jímž Spojené království uznalo obligatorní jurisdikci Soudu (článek 46). Účelem stížnosti a žádosti bylo docílit rozhodnutí o tom, zda skutkový děj případu zakládá porušení závazků žalovaného státu podle článku 6 § 3 (c).

2. V odpovědi na dotaz podle ust. 33 § 3 (d) Jednacího řádu Soudu stěžovatel uvedl, že si přeje zúčastnit se řízení, a určil advokáta, který jej bude zastupovat (ust. 30).

3. Dne 23. srpna 1993 rozhodl předseda Soudu, že v zájmu řádného chodu justice budou tento případ a případ Maxwell versus Spojené království (č. 31/1993/426/505) projednány tímtež Senátem (ust. 21 § 6). Do ustaveného Senátu byl jmenován ex officio Sir John Freeland, zvolený soudce s britskou státní příslušností (článek 43 Úmluvy), a pan R. Ryssdal, předseda Soudu (ust. 21 § 3 /b/). Dne 25. srpna 1993 předseda Soudu za přítomnosti tajemníka Soudu vylosoval jména ostatních sedmi členů, jimiž se stali pan R. Macdonald, pan J. De Meyer, paní E. Palmová, pan J. M. Morenilla, pan F. Bigi, pan A. B. Baka a pan J. Makarczyk (článek 43 in fine Úmluvy a ust. 21 § 4).

4. Jako předseda Senátu (ust. 21 § 5) pan Ryssdal prostřednictvím tajemníka Soudu konzultoval se zástupcem Vlády, s advokátem stěžovatele a s delegátem Komise postup řízení (ust. 37 § 1 a 38). V souladu s následně vydaným nařízením obdržel tajemník Soudu podání stěžovatele dne 31. prosince 1993 a podání Vlády dne 10. ledna 1994. Dne 5. dubna 1994 předložila Vláda svou písemnou odpověď na požadavek stěžovatele ohledně spravedlivého zadostiučinění podle článku 50 Úmluvy. Dne 15. dubna 1994 informoval sekretář Komise tajemníka Soudu, že její delegát nepředložil jako odpověď písemné připomínky.

5. V souladu s rozhodnutím předsedy se veřejné ústní jednání konalo v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 18. dubna 1994. Soud předtím vykonal přípravné řízení. K Soudu se dostavili:

(a) za Vládu

I. Christie, Ministerstvo zahraničních věcí a Commonwealthu, zástupce Vlády, Lord Rodger of Earlsferry, QC, Lord advokát, R. Reed, právní zástupce, I. Jamieson, A. Dickson, poradci;

(b) za Komisi

L. Loucaides, delegát;

(c) za stěžovatele

R. Rae, QC, právní zástupce, A. M. Chisholm, advokátka.

Soud vyslechl přednesy pana Loucaidese, Lorda Rodgera a slečny Rae, jakož i odpovědi na své otázky.

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

I. Okolnosti případu

6. Stěžovatel, pan Anthony Boner, který se narodil v roce 1960, je britským občanem. Žije v Glasgowě ve Skotsku. Dne 14. prosince 1989 se tři maskovaní muži, ozbrojení pistolí a nožem, vloupali do poštovního úřadu v Glen Village, Falkirk, Skotsko a během tohoto vloupání napadli tři zaměstnance pošty. Dále pak způsobili škodu na motorovém vozidle. Po vyšetřování byli pan Boner a dva další muži uvězněni a byli ponecháni ve vazbě. Stěžovatel byl obviněn z ozbrojené loupeže, z úmyslného poškození a ze tří činů spojených se zbraněmi. V období mezi 29. březnem a 10. dubnem 1990 s ním proběhlo řízení před Vrchním soudem v Edinburghu.

7. Stěžovateli byla poskytnuta právní pomoc k přípravě jeho obhajoby a k jeho zastupování právním zástupcem během procesu.

8. Během procesu vstoupila svědkyně obžaloby, paní G., do soudní síně dříve, než podala svědeckví a hovořila s jedním ze spoluobviněných stěžovatele, proti němuž se od obžaloby upustilo. Když byla paní G. vyzvána, aby svědčila, podal proti tomu právní zástupce stěžovatele námitku s ohledem na její dřívější přítomnost u soudu. Soudec, který řízení vedl, případ odročil a požádal veřejného žalobce vykonat další vyšetřovací úkony v dané věci, aby bylo možné určit, zda k účasti paní G. došlo v důsledku nedbalosti či chyby na straně Koruny. Veřejný žalobce informoval soudce, že vyšetřováním nebyla odhalena žádná chyba ze strany kohokoli, za níž je Koruna odpovědná. Stěžovatelův právní zástupce toto tvrzení nenapadl, přičemž navíc nebyl schopen vysvětlit, jak mohlo být svědeckví paní G. ovlivněno její předčasnou přítomností u soudu. Proto soudce dospěl k názoru, že nebude nespravedlivé paní G. vyslechnout. Poté co shledal, že relevantní právní podmínky jsou splněny (viz níže odstavec 17), použil svého práva volně úvahy a její svědeckví povolil. Následně pak měl právní zástupce stěžovatele možnost podrobit paní G. křížovému výslechu ohledně její přítomnosti u soudu. Ve svém svědeckví paní G. uvedla, že stěžovatel byl u ní doma večer před spácháním loupeže a že hovořil o přepadení pošty. Následujícího rána pak opustil dům a později se vrátil s pytlím a byl nervózní. Další důkazy proti stěžovateli spočívaly ve skutečnosti, že v bytě stěžovatele byla nalezena stělná zbraň a různé věci ukradené z pošty. Dále pak různí svědkové identifikovali pana Bonera jako jednoho z lupičů a tvrzení paní G. podepřela její devítiletá dcera.

9. Porota shledala stěžovatele vinným ze všech bodů obžaloby. S přihlédnutím ke všem jeho předchozím odsouzením odsoudil soudce pana Bonera k trestu odnětí svobody na osm let.

10. Dne 17. dubna 1990 projevil stěžovatel prostřednictvím advokáta svůj úmysl podat proti tomuto rozsudku odvolání.

11. Pan Boner dal pokyny novým advokátům, kteří požádali jiného právního zástupce, aby jim poskytl radu ohledně dalších vyhlídek na odvolání a aby pro ně vypracoval návrh odvolání. Ve svém stanovisku z 10. června 1990 vyjádřil právní zástupce názor, že jediným možným základem pro odvolání je „připuštění svědeckví paní G.“ a dále pak otázka, „zda se soudce, který vedl řízení, nezmylil při výkonu svého práva volně úvahy, když povolil, aby paní G. byla na řízení přítomna.“ Právní zástupce však připustil, že neměl dostatek informací, aby si mohl vytvořit řádný úsudek nebo vytvořit osnovu pro odvolání. Navzdory tomuto příznání však právní zástupce vypracoval návrh odvolání, který obsahoval šest důvodů, z nichž první dva se vztahovaly k rozhodnutí soudce, který vedl řízení, připustit svědky. Tento návrh odvolání byl zaregistrován advokáty stěžovatele dne 13. června 1990.

12. Až po tento bod byla veškerá práce zajišťována v rámci právní pomoci poskytované pro řízení. Žádost o rozšíření právní pomoci na odvolací řízení byla podána v květnu 1990. Dne 25. července 1990 požádal Skotský výbor pro právní pomoc (dále jen „Výbor“) stěžovatele, aby mu předložil stanovisko právního zástupce ohledně vyhlídek na úspěch. Výboru bylo proto zasláno dřívější stanovisko ze dne 10. června 1990 spolu s dodatečným stanoviskem téhož zástupce ze dne 6. září 1990. V tomto pozdějším stanovisku se vrátil právní zástupce k názoru, že se odvolání opírá o otázku, zda bylo svědectví paní G. přípustné. Právní zástupce však znovu zdůraznil, že mu nebyly předloženy dostatečné podklady, na jejichž základě by mohl posoudit meritum odvolání. Na závěr svého stanoviska pak uvedl: „Lituji, ale momentálně nejsem schopen zodpovědět základní otázku tohoto případu.“

13. Dne 27. září 1990 stěžovateli advokáti telefonicky informovali Výbor, že právní zástupce definitivně rozhodl, že nemůže vyhovět žádosti o právní pomoc nebo o odvolání, že oni jsou stejného názoru a že proto již nemohou jednat za stěžovatele. Telefonické sdělení bylo advokáty potvrzeno dopisem ze dne 2. listopadu 1990, adresovaným Výboru.

14. Dne 14. listopadu 1990 oznámil Skotský výbor pro právní pomoc advokátům pana Bonera, že jeho žádost o právní pomoc byla zamítnuta, protože Výbor není přesvědčen tak, jak to vyžadují relevantní právní předpisy (viz níže odstavec 26), že pan Boner má dostatečné důvody pro podání odvolání a že je rozumné, aby mu byla poskytnuta právní pomoc. V dopise ze dne 11. prosince 1990 adresovaném stěžovateli Výbor dodal, že neshledává žádné důvody pro odvolání. Navzdory radám advokátů a právního zástupce pan Boner odvolání podal.

15. Stěžovatel, který neměl žádné právní znalosti a ani neobdržel žádnou právní pomoc při svém postupu, předložil svůj případ dne 24. ledna 1991 Vrchnímu soudu zasedajícímu v Edinburghu ve funkci odvolacího soudu. Koruna byla zastoupena právním zástupcem. Neexistuje záznam o tom, že by soud požádal právního zástupce Koruny, aby jej oslovil.

16. Odvolací soud posoudil první dva odvolací důvody vztahující se k paní G. a konstatoval, že jsou nepodložené a že soudce, který vedl trestní řízení, postupoval v dané věci správně. Odvolací soud však posoudil i další otázky vznesené stěžovatelem, přičemž dospěl „k jasnému závěru, že v daném případě nedošlo k selhání spravedlnosti.“ Odvolání proti rozsudku bylo jednomyslně zamítnuto.

II. Relevantní vnitrostátní právo a praxe

A. Přítomnost svědka u soudu

17. Podle skotského práva svědkovi, který byl přítomen u soudu bez soudního svolení a bez souhlasu druhé strany, může být dovoleno podat svědectví za předpokladu, že „soudu se jeví, že přítomnost svědka není důsledkem zaviněné nedbalosti nebo trestného úmyslu a že svědek nebyl řádně poučen nebo ovlivněn tím, co se událo v jeho přítomnosti, nebo že jeho výslechem nebyla narušena spravedlnost“ (článek 140 /skotského/ zákona o trestním řízení z roku 1975 – dále jen „zákon z roku 1975“).

B. Odvolání v trestním řízení

18. Následující podrobnosti se týkají pouze „slavnostního řízení“, kdy řízení probíhá na základě obžaloby před soudcem zasedajícím s porotou.

19. Osoba odsouzená z trestného činu ve Skotsku má ze zákona automatické právo na odvolání (článek 228 zákona z roku 1975). K podání odvolání se nevyžaduje žádné povolení.

20. V odvolání může žadatel požádat soud, aby posoudil každé údajné porušení spravedlnosti při řízení, v němž byl odsouzen (článek 228 /2/ zákona z roku 1975). Zákon nedefinuje, co se rozumí pod pojmem „poru-

šení spravedlnosti“, avšak tento pojem se vztahuje například na nesprávný postup soudce při řízení nebo na nesprávná rozhodnutí o přípustnosti důkazů, jakož i na porušení přirozené spravedlnosti. V každém odvolání musí být specifikována povaha „porušení spravedlnosti“ v odvolacích důvodech, obsažených v písemném vyhotovení odvolání, podaném do osmi týdnů ode dne vynesení rozsudku nad žadatelem (článek 233 /1/ a /2/ zákona z roku 1975). Při odvolacím řízení nemůže žadatel opřít žádný aspekt svého odvolání o důvod, který není obsažen v písemném vyhotovení odvolání, pokud k tomu vyjimečně a v daném případě soud nedá souhlas (článek 233 /3/ zákona z roku 1975).

21. Odvolání projednává senát, složený nejméně ze tří soudců. Při jednání o odvolání odvolatel nebo jeho právní zástupce, je-li přítomen, činí vůči soudu úkony na podporu odvolacích důvodů. Odvolatelé, kteří nemají právní zastoupení, nejsou žádáni, aby jednali ústně. Mohou však přečíst kteroukoli listinu, kterou si předtím směli připravit nebo nechat připravit. Při projednávání odvolání v trestní věci je Koruna vždy zastoupena právním zástupcem. Jeho povinností je jednat výlučně ve veřejném zájmu a neusilovat o schválení nesprávného rozhodnutí. Proto právní zástupci Koruny oslovují soud pouze na jeho vyzvání nebo, je-li to nezbytné, upozorní soud na některé aspekty související s odvoláním, ať už jsou pro obžalobu výhodné či nikoli.

22. Při projednávání odvolání proti odsouzení může soud zamítnout nebo potvrdit rozsudek soudu první instance, zrušit rozsudek soudu první instance buď zamítnutím odsouzení, nebo nahrazením či změnou výroku o vině, nebo zrušit rozsudek soudu první instance a nařídít nové trestní stíhání (článek 254 zákona z roku 1975).

C. Zastoupení odvolatelů právním zástupcem

23. Ve Skotsku právní zástupci vykonávají veřejný úřad advokáta, který na ně klade řadu povinností, mimo jiné povinnost nepřijmout pokyny jednat za okolností, kdy případ je podle jejich profesního názoru zjevně nepodložený, i když klient může za takové zastupování zaplatit. Základ tohoto pravidla profesního jednání spočívá v tom, že právní zástupce nemůže okrádat soud o čas předkládáním argumentů, o nichž ví, že jsou nepodložené.

D. Právní pomoc při odvoláních v trestních věcech

24. Výkon právní pomoci ve Skotsku přísluší Skotskému výboru pro právní pomoc, nezávislému orgánu, jehož členové jsou jmenováni státním tajemníkem pro Skotsko z řad právních zástupců, advokátů a jiných osob, které mají zkušenosti v oblasti justice.

25. Právní pomoc, která byla poskytnuta pro řízení na základě obžaloby, zahrnuje v případě odsouzení též posouzení advokátem a jeho radu ohledně odvolání. Názor na vyhlídky odvolání lze rovněž obdržet od právního zástupce, který v řízení jednal. Podle zvláštních ustanovení je možná též taková právní pomoc, která advokátovi umožňuje připravit a předložit zákonné oznámení o úmyslu podat odvolání, a tam, kde je to vhodné, požádat o stanovisko právního zástupce o názor na vyhlídky odvolání a zajistit vyhotovení a podání odvolání, v němž jsou stanoveny odvolací důvody.

26. K rozšíření právní pomoci za tento bod je třeba, aby se advokát obrátil se žádostí na Výbor pro právní pomoc. V žádosti by mělo být uvedeno potvrzení o tom, že advokát žadatele je ochoten jednat při odvolání, jakož i výčet argumentů na podporu odvolacích důvodů a advokátovo odůvodnění, proč se domnívá, že odvolací důvody jsou podstatné a že by mu měla být poskytnuta právní pomoc. Žádosti bude vyhověno, bude-li Výbor přesvědčen o tom, že „žadatel je solventní, že má pro podání odvolání závažné důvody a že za okolností daného případu bude rozumné mu právní pomoc poskytnout“ (zákon /skotský/ o právní pomoci z roku 1986, článek 25 /2/).

27. Výbor přijímá rozhodnutí na základě písemností, které má k dispozici, mezi něž obvykle patří kopie vyhotovení odvolání, pověření poroty soudcem první instance a zpráva soudce první instance o případu. Názory vyjádřené advokátem a právním zástupcem žadatele rovněž vezme v úvahu.

28. I když právní předpisy nevyžadují formální kontrolu, v praxi Výbor, je-li o to požádán, znovu posoudí žádost, která byla zamítnuta. Takovéto opětovné posouzení mimo jiné zahrnuje zaslání žádosti externímu zpravodaji, který nebyl zapojen do předchozího rozhodnutí Výboru a který podá Výboru zprávu k meritu žádosti. Jinak řečeno, rozhodnutí Výboru podléhají řádné soudní kontrole.

29. Jestliže žadatel podá odvolání bez právní pomoci a soud má za to, že prima facie mohou existovat závažné důvody, aby odvolání přijal, a je-li v zájmu spravedlnosti, že by žadatel měl mít při prosazování těchto důvodů právní zastoupení, musí ihned jednání odročit a doporučit, aby bylo rozhodnutí Výboru přešetřeno.

30. Praxe soudu byla v tomto ohledu formálně upravena po rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Granger versus Spojené království* ze dne 28. března 1990 (Série A č. 174) prováděcí směrnici vydanou k tomuto účelu předsedou nejvyššího soudu předsedům a tajemníkům odvolacích soudů, v níž se uvádělo: „U takového odvolání, kde byla odmítnuta právní pomoc, a soud má za to, že prima facie může mít žadatel podstatné důvody pro podání odvolání a že je v zájmu spravedlnosti, aby při prosazování svých důvodů měl žadatel právní zastoupení, soud jednání odročí a doporučí, aby rozhodnutí o odmítnutí právní pomoci bylo přezkoumáno.“

31. Kde je takovéto doporučení vydáno, právní pomoc se automaticky poskytne. Za tímto účelem stanoví Příručka pro řízení před Skotským výborem pro právní pomoc toto: „Za těchto okolností Výbor obdrží dopis od Vrchního soudu uvádějící podrobnosti případu, kde se doporučuje opětovně posoudit rozhodnutí o zamítnutí. Jsme-li požádáni opětovně posoudit rozhodnutí za těchto okolností, je třeba žádosti automaticky vyhovět. Není třeba, aby případ posuzoval zpravodaj nebo advokát Výboru, ale je třeba jej postoupit zástupci ředitele, aby učinil vhodné opatření.“

ŘÍZENÍ PŘED KOMISÍ

32. Pan Boner se obrátil na Komisi dne 4. dubna 1991. S odvoláním na článek 6 § 3 (c) Úmluvy si stěžoval, že mu byla odmítnuta právní pomoc.

33. Komise prohlásila stížnost (č. 18711/91) za přípustnou dne 9. prosince 1992. Ve své zprávě ze dne 4. května 1993 (článek 31) dospěla k závěru, 17 hlasy ku 2, že došlo k porušení článku 6 § 3 (c).

Konečné návrhy předložené Soudu

34. Při jednání dne 18. dubna 1993 požádal stěžovatel Soud, „aby stanovil a prohlásil, že bylo porušeno právo stěžovatele ve smyslu článku 6 § 3 (c) a že za daných okolností by mělo být přiznáno spravedlivé zadostiučinění ve smyslu článku 50 ve výši, jakou Soud shledá přiměřenou.“ Oproti tomu Vláda požádala Soud, aby stanovil, že práva stěžovatele podle článku 6 porušena nebyla.

PŘÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

I. Údajné porušení článku 6 § 3 (c) Úmluvy

35. Stěžovatel, který byl odsouzen k osmi letům odnětí svobody, si stěžoval na to, že mu byla odmítnuta právní pomoc při jeho odvolání proti rozsudku, a to v rozporu s článkem 6 § 3 (c), který zní takto: „3. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: ... (c) obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují...“ Komise toto tvrzení akceptovala, avšak Vláda s ním nesouhlasila.

36. Pododstavec (c) článku 6 § 3 podmiňuje právo obviněného na obdržení právní pomoci dvěma podmínkami. První z nich, nedostatek prostředků na zaplacení obhájce, není v daném případě předmětem sporu. Soudu zbývá pouze odpovědět na otázku, zda „zájmy spravedlnosti“ vyžadovaly, aby stěžovateli byla poskytnuta právní pomoc bezplatně.

37. V této souvislosti Soud připomíná, že způsob, jakým je třeba článek 6 § 3 (c) aplikovat ve vztahu k odvolacím či kasačním soudům, závisí na specifických rysech daného řízení; je třeba přihlídnout k veškerému řízení proběhнувšímu podle vnitrostátního právního řádu a k roli, jakou v něm hraje odvolací nebo kasační soud (viz, inter alia, rozsudek ve věci *Monnell a Morris versus Spojené království* ze dne 2. března 1987. Série A č. 115, str. 22, § 56).

38. Skotský systém odvolání v trestním řízení zaručuje všem osobám právo na odvolání. Nevyžaduje se žádné zvláštní povolení (viz výše odstavec 19). Vrchní soud má ve své funkci odvolacího soudu široké pravomoci, jak s odvoláním naložit (viz výše odstavec 22). Řízení není vázáno na specifické důvody; napadnout lze každé porušení spravedlnosti (viz výše odstavec 20). Kromě toho řízení zahrnuje vždy ústní jednání, při němž je zastoupena Koruna (viz výše odstavec 21). Avšak ne všem nesolventním žadatelům je právní pomoc poskytnuta. Nezávislý orgán (Skotský výbor pro právní pomoc) rozhoduje na základě spisového materiálu, zda má žadatel dostatečné důvody pro podání odvolání a zda je v zájmu spravedlnosti, aby se mu dostalo právního zastoupení (viz výše odstavce 24 – 29).

39. Podle stěžovatele a Komise zájmy spravedlnosti vyžadovaly, aby panu Bonerovi byla poskytnuta právní pomoc při projednávání jeho odvolání dne 24. ledna 1991 před Vrchním soudem. Přitom se odvolávali na výše citovaný případ *Granger*, kde Soud našel porušení (Úmluvy), a dospěli k závěru, že mezi případem *Granger* a stávajícím případem existuje podstatná podobnost.

40. Vláda usilovala o odlišení obou případů. Podle jejího tvrzení soud v případě *Granger*, poté co vyslechl žadatele, usoudil, že existuje podstatná otázka vyžadující další posouzení. Právní zástupce Koruny byl požádán, aby předložil rozsáhlé a podrobně zpracované zdůvodnění, jemuž žadatel nemohl ani rozumět a na které nemohl ani odpovědět. V daném případě nelze nalézt žádný z těchto rysů. Vláda dále uvedla, že stěžovatel nebyl povinen oslovit soud při ústním jednání a že právní zástupce Koruny se k soudu nedostává proto, aby zde činil návrhy. Kromě toho pan Boner nemohl nalézt právního zástupce, který by byl ochoten jej zastupovat s ohledem na pravidla profesní etiky, která právnímu zástupci ukládají, aby nečinil úkony jménem žadatele v případě, kde si není jist, že existuje řádný základ pro podání odvolání (viz výše odstavec 23). Kromě toho byla v důsledku vynesení rozsudku ve věci *Granger* zavedena další pojistka. Prováděcí směrnice vydaná předsedou nejvyššího soudu dne 4. prosince 1990, ve spojení s praxí Skotského výboru pro právní pomoc (viz výše odstavce 30 a 31), zabezpečuje, aby u každého odvolání, kde byla právní pomoc odmítnuta, byla takováto pomoc automaticky poskytnuta, jestliže soud dospěl k závěru, že prima facie může mít žadatel závažné důvody pro podání odvolání a že je v zájmu spravedlnosti, aby mu byla při prosazování těchto důvodů poskytnuta právní pomoc. Proto podle nového systému, jakmile je jasné, že nezastoupený žadatel má důvod, který se ukazuje jako závažný, musí odvolací soud odvolací řízení odročit, aby žadatelé umožnili získat zastoupení, a právní pomoc tak bude fakticky poskytnuta. To pak má za následek, že nedojde k opakované nespravedlnosti, jaká byla shledána v případě *Granger*.

41. Soud poznamenává, že mezi oběma případy skutečně existují rozdíly, jak připomněla Vláda. Navíc zavedení nové praxe, příznivější pro nezastoupeného žadatele, znamená bezpochyby pozitivní vývoj. Právní problém v tomto případě není snad obzvláště složitý. Avšak napadnout v odvolacím řízení výkon soudcova práva volně úvahy v průběhu řízení vyžaduje určitou právní obratnost a zkušenost. To, že pan Boner mohl rozumět důvodům svého odvolání a že právní zástupce nebyl připraven jej zastupovat (viz výše odstavec 40), nic nemění na skutečnosti, že bez pomoci advokáta nebyl schopen kvalifikovaně oslovit soud ve svém případě a tudíž se účinně obhajovat (viz, mutatis mutandis, rozsudek ve věci *Pakelli versus Německo* ze dne 25. dubna 1983, Série A č. 64, str. 18, § 38). Kromě toho odvolací soud, jak již bylo uvedeno, měl širokou pravomoc nakládat s jeho odvoláním a jeho rozhodnutí bylo konečné. Co je však ještě důležitější, stěžovatel byl odsouzen na osm let odnětí svobody. Proto byla pro pana Bonera věc, o níž se mělo rozhodnout, mimořádně důležitá.

42. Vláda tvrdila, že pokud bude shledáno porušení (Úmluvy), bude mít možná tento případ za následek ukončení automatického práva na odvolání, čímž budou značně omezena práva obviněného.

43. Soudu nepřísluší, aby označoval opatření, která by měla být učiněna vnitrostátními orgány k tomu, aby jejich odvolací systém splňoval požadavky článku 6. Jeho úkolem je pouze stanovit, zda jimi zvolený systém v tomto kontextu vede k výsledkům, které v případech, jež projednávají, jsou konsistentní s požadavky článku 6 (viz inter alia rozsudek ve věci Quaranta versus Švýcarsko ze dne 24. května 1991, Série A č. 205, str. 15, § 30). Situace v případě, jako je tento, kdy se jedná o těžký trest a kdy žadatelé nezbylo, než aby se obhájili sám bez právní pomoci před nejvyšší odvolací instancí, není v souladu s požadavky článku 6.

44. S ohledem na povahu řízení, na široká oprávnění vrchního soudu, na omezenou způsobilost nezastoupeného žadatele předkládat právní argumenty a především s ohledem na přisnost trestu má Soud za to, že zájmy spravedlnosti vyžadovaly, aby stěžovateli byla poskytnuta právní pomoc ve formě zastoupení při projednávání jeho odvolání. Z toho vyplývá, že článek 6 § 3 (c) byl porušen.

II. Aplikace článku 50 Úmluvy

45. Článek 50 Úmluvy stanoví toto: „Jestliže Soud zjistí, že rozhodnutí nebo opatření soudního nebo každého jiného orgánu Vysoké smluvní strany je zcela nebo částečně v rozporu se závazky vyplývajícími z této Úmluvy a jestliže vnitrostátní právo této strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků takového rozhodnutí nebo opatření, rozhodnutí Soudu přízná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“ Podle tohoto ustanovení požadoval pan Boner náhradu údajné nehmotné škody ve výši, kterou stanoví Soud. Podle tvrzení stěžovatele měla tato náhrada sloužit jako „útěcha za příkoří vůči jeho citům a stavu mysli“, jež vyplynulo z odmítnutí právní pomoci.

46. Soud souhlasí s Vládou, že takto zapříčiněná nehmotná škoda je dostatečně kompenzována nálezem, že byl porušen článek 6.

47. Pan Boner rovněž požadoval úhradu nákladů a výdajů vynaložených při řízení před orgány Úmluvy, které vyčíslil na 10 955,22 liber. Vláda napadla metodu použitou pro výpočet odhadovaných výdajů advokáta a prohlásila, že bude akceptovat částku 7 500,28 liber (včetně daně z přidané hodnoty). Zástupkyně stěžovatele vysvětlila v průběhu jednání, že obdržela pokyn netrvat na tomto aspektu stížnosti.

48. Soud příznává částku uvedenou na posledním místě, od níž se odečte 16 275,79 francouzských franků, které již byly vyplaceny za právní pomoc.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ:

1. stanoví, že byl porušen článek 6 § 3 (c) Úmluvy;
2. stanoví, pokud jde o požadavek na úhradu nehmotné škody, že tento rozsudek je sám o sobě dostatečným spravedlivým zadostiučiněním ve smyslu článku 50 Úmluvy;
3. stanoví, že žalovaný stát je povinen zaplatit stěžovateli do tří měsíců částku 7 500,28 liber (sedm tisíc pět set liber a 28 pencí), sníženou o 16 275,79 francouzských franků (šestnáct tisíc dvě stě sedmdesát pět francouzských franků a sedmdesát devět centimů) převedených na libry podle kursu platného v den doručení tohoto rozsudku, pokud jde o náklady a výdaje;
4. zamítá zbytek požadavku na spravedlivé zadostiučinění.

Vyhotoveno v jazyce anglickém a francouzském a vyhlášeno při veřejném jednání v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 28. října 1994.

Herbert PETZOLD
úřadující tajemník

Rolv RYSSDAL
předseda

PRÁVNICKÝ SLOVNÍK EVROPSKÉ OCHRANY LIDSKÝCH PRÁV

Počínaje tímto číslem budeme na posledních stránkách Výběru z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve Strasbourgu pravidelně publikovat rozbor právních termínů (včetně překladů do jazyka anglického a francouzského), které jsou obsaženy ve zveřejněných rozsudcích Evropského soudu.

Výchozím materiálem pro tuto přílohu k rozhodnutím Evropského soudu je "Právní slovník evropské ochrany lidských práv", který jako první publikaci tohoto druhu v České republice připravuje v roce 1997 vydavatelství ORAC. Autorem slovníku je JUDr. Ing. Jan Čapek, CSc. Rozsah této publikace bude cca 300 stran.

Slovník bude obsahovat přehled nejzávažnějších právních termínů (s jejich překladem do úředních jazyků strasbourgských orgánů - angličtiny a francouzštiny) používaných v oblasti evropské ochrany lidských práv a upravených především Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, sjednanou v Římě dne 4. listopadu 1950. Jednotlivé termíny, abecedně seřazené, jsou převzaty jak z Úmluvy samotné, tak i z judikatury, která se k jednotlivým ustanovením Úmluvy vytvořila na základě rozhodovací praxe Evropského soudu, Evropské komise pro lidská práva a Výboru ministrů Rady Evropy.

Vzhledem k malým zkušenostem naší justice, advokacie a státní správy s aplikací Úmluvy, zejména pak při podávání stížností na porušování lidských práv Českou republikou, bude tato publikace posloužit jako pomůcka v dané oblasti. Knihu jistě přivítají také studenti právnických fakult. Věříme, že tento slovník poslouží širší právnické a laické veřejnosti, která se zajímá o problematiku lidských práv a o jejich mezinárodněprávní ochranu.

Tuto publikaci si mohou čtenáři již dnes předběžně objednat na adrese:

Nakladatelství ORAC, Jabloňová 80, 106 00 Praha 10.

★ ★ ★

NEZÁVISLÝ A NESTRANNÝ SOUD ZŘÍZENÝ ZÁKONEM (angl. **an independent and impartial tribunal established by law**, franc. **un tribunal indépendant et impartial établi par la loi**) – viz *Rozsudek ve věci Procola versus Lucembursko*, str. 22

Podle článku 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), kterou je Česká republika jako členský stát Rady Evropy vázána (viz sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), má každý právo na to, aby jeho záležitost byla... projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem...

Pojem „nezávislý a nestranný soud zřízený zákonem“ byl rozvinut v judikatuře Evropské komise pro lidská práva (dále jen „Komise“) a Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „Soud“) se sídlem ve Strasbourgu.

Z výše uvedených tří atributů soudu mají první a třetí z nich (nezávislost, zřízení zákonem) objektivní povahu, zatímco druhý atribut (nestrannost) má svou objektivní a subjektivní stránku.

Pro splnění podmínky nezávislosti je nezbytné, aby soud mohl opřít svá rozhodnutí o svůj vlastní svobodný názor na fakta a na jejich právní stránku, aniž by měl jakýkoliv závazek vůči stranám nebo veřejným orgánům a aniž by jeho rozhodnutí podléhalo přezkoumání jiným orgánem, který by nebyl stejně nezávislým v uvedeném smyslu (viz rozsudky Soudu ve věci Ringeisen z roku 1971, A - 13, str. 39 a ve věci Le Compte z roku 1981, A - 43, str. 24). Přitom je třeba se vyhnout i náznakům, popř. potenciální možnosti závislosti. Tak např. ve svém rozsudku ve věci Šrámek z roku 1984 (A - 84, str. 19 - 20), kdy člen soudu byl hierarchicky podřízen jedné ze stran, Soud konstatoval následující: „Strany mohou mít legitimní pochybnosti o jeho nezávislosti. Takováto situace vážně ohrožuje důvěru, které soudy musejí požívat v demokratické společnosti.“

Není nutnou podmínkou nezávislosti, aby soudci byli jmenováni doživotně. Postačí, nemohou-li být zproštěni funkce svévolně nebo bez řádných důvodů orgány výkonné moci (viz rozsudek Soudu ve věci Ringeisen z roku 1971, A - 13). Přitom je zcela pochopitelné, že z pouhé skutečnosti, že soudci byli designováni rozhodnutím nebo na doporučení výkonné moci nebo parlamentu, nelze zpochybňovat jejich nezávislost (viz rozsudek Soudu ve věci Campbell a Fell z roku 1984, A - 80, §§ 78 a násled.).

Jak konstatoval Soud ve svém rozsudku ve věci Le Compte I z roku 1981 (A - 43, §§ 78 a násled.) je přítomnost profesionálních soudců v příslušných tribunálech jedním ze znaků jejich nezávislosti. Tribunál však může též mít ve svém složení – dokonce i většinově – funkcionáře nebo zástupce různých socio-profesních skupin. Je však důležité, aby se tyto členové tribunálu těšili řádnému a ústavnímu postavení,

kteří je učiní odolnými vůči případným tlakům zvenčí (viz rozsudek Soudu ve věci Piersack z roku 1982, A - 53, § 27).

Nezávislé postavení je dáno především délkou mandátu členů tribunálu. Judikatura strasbourgských orgánů nevyžaduje přímo jmenování na doživotí (viz výše citovaný rozsudek ve věci Le Compte I, § 57 – mandát na šest let – nebo rozsudek Soudu ve věci Campbell a Fell z roku 1984, A - 80, § 80 – nominace na tři roky nebo na kratší období stanovené ministrem). Z hlediska „strasbourgské“ judikatury je postačující aspekt nepřeložitelnosti v průběhu mandátu s tím, že nezávislost předpokládá nemožnost svévoleného odvolání. Nezávislost rovněž znamená, že existuje právní nemožnost adresovat členům tribunálu pokyny nebo doporučení týkající se jejich činnosti (viz rozsudek Soudu ve věci Ettl z roku 1987, A - 117, § 39).

Zajímavé jsou případy, kdy Soud posuzoval nezávislost různých profesních tribunálů. Tak např. za nezávislý soud byla uznána Apelační rada belgického řádu lékařů rozhodující ve věcech disciplinárních, s odůvodněním, že „její složení zaručuje naprostou rovnost mezi lékaři a právníky“ (viz výše zmíněný rozsudek ve věci Le Compte I, § 57).

Princip nezávislosti platí rovněž pro arbitrážní tribunály. Tak např. v případě Lithgow se jednalo o nezávislosti arbitrážního tribunálu vytvořeného anglickou vládou pro rozhodování sporů týkajících se nacionalizačních opatření. Evropský soud pro lidská práva ve svém rozsudku v této věci z roku 1986 (A - 102, § 202) konstatoval, že samotná skutečnost, že dva členové tribunálu byli jmenováni výkonnou mocí – iniciátorem nacionalizace – nezpochybnuje nezávislost tribunálu, jelikož zástupci akcionářů byli konzultováni ohledně těchto jmenování, takže kritéria pro jmenování byla stanovena obecnou dohodou.

Ve svém rozsudku ve věci Langborber z roku 1989 (A - 155, § 32) Soud konstatoval, že pro určení, zda lze daný orgán pokládat za nezávislý, je třeba vzít především v úvahu způsob jeho vytvoření a délku mandátu jeho členů, existenci ochrany proti vnějším tlakům a okolnost, existuje-li představa o jeho nezávislosti. Požadavek, aby soud byl zřízen zákonem, zahrnuje záruku, že organizace justice v demokratickém státě nebude podléhat neomezeným rozhodnutím výkonné moci, ale že bude podrobena regulaci parlamentem. Podle názoru Komise to však nutně nevylučuje možnost, aby např. zřízení specifických justičních orgánů bylo zákonem svěřeno exekutivě formou delegace za předpokladu, že budou vytvořeny dostatečné záruky proti svévoli. Ve zprávě k případu Piersack, která je součástí rozsudku Soudu z roku 1982 (A - 53), vyslovila Komise názor, že nejen zřízení, ale též organizace a fungování soudu musejí spočívat na právním základě.

Podmínka nestrannosti vyžaduje, aby soud nebyl nikdy na pochybách, jaké má přijmout rozhodnutí, aby nikdy nepřipustil možnost být ovlivňován zvenčí veřejným míněním nebo jakýmkoli vnějším tlakem, ale aby své rozhodnutí opřel o objektivní argumenty předložené v průběhu řízení. I když důvody rozhodnutí jsou v něm zpravidla uvedeny, je mnohdy nesnadné usoudit, jakými motivy se soud řídil. Proto bude možné usuzovat na soudcovu podjatost pouze v případech, kdy to bude naprosto jasné z jeho postojů během řízení a z obsahu rozsudku. I když má soudce pochopitelně své vlastní pocity, a to i v průběhu řízení, nemůže se jimi řídit ani při řízení ani při vytváření právního názoru. K tomuto závěru dospěla Komise při posuzování případu Böckmans (viz její zpráva z roku 1981 v této věci, stížnost č. 1727/72, D. R. 22, str. 147).

Ve výše citovaném případě Piersack Soud od sebe odlišil subjektivní a objektivní stránku nestrannosti. Podle jeho názoru se subjektivní stránka týká osobní nestrannosti členů příslušného soudu. Tu je třeba předpokládat, pokud se neprokáže opak. Objektivní stránka se týká otázky, jak je soud složen a organizován, nebo zda úspěch funkcí některého z jeho členů mohou vyvolat pochybnosti o nestrannosti soudu nebo tohoto člena. Jsou-li zde důvodné pochybnosti tohoto druhu, i když ze subjektivního hlediska tu nejsou konkrétní známky podjatosti konkrétní osoby, dochází k nepřipustnému ohrožení důvěry, kterou soudy musejí požívat v demokratické společnosti. Subjektivní posouzení zde musí být podřazeno následnému přísnějšímu objektivnímu posouzení (viz výše citovaný rozsudek ve věci Piersack, str. 14 – 16, kdy se jednalo o předsedu soudu, který v počátečním stadiu řízení působil jako veřejný prokurátor). V případech De Cubber a Yacoub se jednalo o soudce, který původně v daných případech jednal jako vyšetřující soudce a poté jako předseda Komory. V obou případech bylo shledáno, že tato okolnost vyvolala příliš mnoho pochybností o jeho nestrannosti v objektivním smyslu (viz rozsudky Soudu ve věci De Cubber z roku 1984, A - 86, str. 15 – 16 a ve věci Yacoub z roku 1988, A - 127, str. 11 – 13).

V případě Hauschildt směřovala stížnost předložená Komisi proti podjatosti soudce, který předsedal řízení, ačkoli před jeho zahájením učinil několik rozhodnutí o prodloužení vazby stěžovatele. Komise

odlišila tento případ od případů Piersack a De Cubber. V těchto případech šlo podle jejího názoru o inkompatibilitu funkcí, zatímco v případě Hauschildt různé funkce vykonávané konkrétním soudcem příslušely soudu v institucionálním rámci daného právního systému. Rozhodnutí o vazbě a rozhodnutí o vině a trestu, popř. zproštění obvinění, jsou vesměs rozhodnutími právní povahy. Komise dále konstatovala odlišnost od případu Yacoub, kde soudce jednal v průběhu vyšetřování z vlastní iniciativy, zatímco zde soudce jednal pouze na žádost veřejného prokurátora nebo stěžovatele zástupce. Neměl za úkol shromažďovat a vyhodnocovat nezbytné informace. To přivedlo Komisi k závěru, že v daném případě nebyla nestrannost vystavena pochybnostem v objektivním smyslu. Toto, do značné míry umělé a nepřesvědčivé zdůvodnění shledal Soud nepřijatelným. Konstatoval, že pokud soudce rozhodující o vazbě musí brát v úvahu aspekt viny, je jeho nestrannost zpochybněna, jestliže má následně rozhodnout o vině obžalovaného. Podle názoru Soudu lze v takovém případě dospět k závěru, že nestrannost zmíněného soudce je narušena (viz rozsudek ve věci Hauschildt z roku 1989, A - 154, §§ 43 - 53).^{*)} Z novějších případů projednávaných před strasbourgskými orgány, kdy byla podána stížnost na nedostatek nestrannosti (podjatost) soudu, lze ilustrativně uvést následující:

V případě Sainte-Marie byl stěžovatel odsouzen ke čtyřem letům odnětí svobody za nezákonné držení zbraní a za použití výbušnin k poškození cizího majetku. Ve své stížnosti uvedl, že trestní odvolací soud nebyl nestranným soudem, protože dva jeho členové v předchozí fázi rozhodovali o jeho žádosti o propuštění, takže svůj právní názor na odvolání si vytvořili na základě důkazů získaných při vyšetřování. Při posuzování tohoto případu Soud zjistil, že odvolací soud opřel své rozhodnutí o vlastní tvrzení stěžovatele a omezil se pouze na stručné hodnocení faktů. Účast dvou zmíněných soudců na rozhodnutí o odvolání nikterak nenarušila nestrannost soudu a tvrzení stěžovatele v tomto směru nelze tudíž pokládat za objektivně oprávněné. Z uvedených důvodů Soud rozhodl, že v daném případě nedošlo k porušení Úmluvy (viz rozsudek ve věci Saint-Marie z roku 1992, A - 53, §§ 30 - 34).

V případě Padovani stěžovatel tvrdil, že byl odsouzen k odnětí svobody soudem, který nebyl nestranným. Komise se k tomuto názoru přiklonila. S odvoláním na svůj rozsudek ve věci Hausschildt (viz výše, §§ 45 - 48) Soud zjistil, že nedostatek nestrannosti spočíval v tom, že pretore před zahájením procesu přijal opatření k omezení svobody stěžovatele a nechal jej předvést. I když tyto skutečnosti mohly vyvolat pochybnosti stěžovatele o nestrannosti, nelze je pokládat za objektivně oprávněné. Soud dále konstatoval, že při vydání příkazu k vazbě jednal pretore inter alia na základě vlastních tvrzení stěžovatele. Z uvedených důvodů nedošlo v daném případě k porušení Úmluvy (viz rozsudek Soudu ve věci Padovani z roku 1993, A 257 - B, §§ 21 - 29).

PRÁVNÍ STÁT (angl. *the rule of law*, franc. *la prééminence du droit*) – viz *Rozsudek ve věci Řecké Rafinerie Stran a Stratis Andreadis versus Řecko*, str. 12

V předposledním odstavci preambule Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), kterou je Česká republika jako členský stát Rady Evropy vázána (viz sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), deklarovaly její smluvní strany rozhodnutí podniknout první kroky ke kolektivnímu zaručení některých práv vyhlášených ve Všeobecné deklaraci lidských práv z 10. prosince 1948, a to jakožto vlády evropských států, které jsou stejného smýšlení a mají společně dědictví politických tradic, ideálů, svobody a právního státu.

Pojem „právní stát“ byl do určité míry rozvinut v judikatuře Evropské komise pro lidská práva (dále jen „Komise“) a Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „Soud“) se sídlem ve Strasbourgu. Tak např. v případě Golder shledala Komise pojem „právní stát“ velmi důležitým. Přitom Komise akceptovala, že preambule nezahrnuje „právní stát“ pod pojem „předmět a účel Úmluvy“, avšak zdůrazňuje jej jako jeden z rysů společného duchovního dědictví členských států Rady Evropy.

Soud pak ze své strany neopomenul zdůraznit, že Statut Rady Evropy, jejíž členové jsou smluvními stranami Úmluvy, se odvolává na princip právního státu ve své preambuli a v článku 3.

Ve vztahu k případu Golder (předmětem stížnosti byl v tomto případě přístup k vnitrostátnímu soudu) pak Soud poznamenal, že v civilních případech si lze jen stěží představit, že by mohl působit princip právního státu, v němž by neexistovala možnost přístupu k soudu.

(Blíže viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Golder z roku 1975, A - 18.)

^{*)} Viz Výbor z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve Strasbourgu, přílohový sešit číslo IV/95, Rozsudek Evropského soudu o stížnosti č. 10486/83, str. 14.

Výběr z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve Strasbourgu

Vydává Nejvyšší soud ČR

Předseda redakční rady: JUDr. Pavel Kučera

Nakladatelství ORAC, s.r.o. Praha

Nakladatelská redakce: JUDr. Karel Havlíček, JUDr. Anna Jeníčková

Překlad: JUDr. Ing. Jan Čapek, CSc.

Sazba: Rudolf Svoboda

Tisk: OSTRAVSKÉ TISKÁRNY, a. s., Ostrava

Výběr z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva vychází s laskavým finančním přispěním a organizační pomocí Centra pro demokracii a svobodné podnikání, Štěpánská 18, Praha 1

Index 47 301

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1996 (XLVIII),
Přílohový sešit VII, ročník přílohových sešitů – II. z 3. 10. 1996.
Vydává Nejvyšší soud ČR v Nakladatelství ORAC, s. r. o., Praha.

Předseda redakční rady: JUDr. Pavel Kučera.

Adresa redakce: 657 37 Brno, Burešova 20, tel.: 05/41321237.

Ročně vycházejí 4 přílohové sešity.

Rozšiřuje, objednávky předplatného přijímá a informace o prodeji a odběru podává
Nakladatelství ORAC, s. r. o., 106 00 Praha 10, Jabloňová 80.

Administrace Nakladatelství ORAC: tel.: 02/758716, 02/755843, fax: 02/758720.